

Uitgave
in de Nederlandse taal

Wetgeving

Inhoud

I Besluiten waarvan de publicatie voorwaarde is voor de toepassing

.....

II Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing

Commissie

2000/199/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 17 maart 1999 inzake door Griekenland aan Heracles General Cement Company verleende steun⁽¹⁾ (Kennisgeving geschied onder nummer C(1999) 716)** 1

2000/200/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 25 november 1999 met betrekking tot de door Portugal ingestelde steunregeling voor het wegwerken van de schulden van intensieve veehouderijbedrijven en het stimuleren van de varkenshouderij (Kennisgeving geschied onder nummer C(1999) 4861)** 20

2000/201/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 9 februari 2000 tot vaststelling van de lijst van de zones in Duitsland die in de periode 2000-2006 onder doelstelling 2 van de structuurfondsen vallen (Kennisgeving geschied onder nummer C(2000) 310)** 29

II

(Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

COMMISSIE

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 17 maart 1999

inzake door Griekenland aan Heracles General Cement Company verleende steun

(Kennisgeving geschied onder nummer C(1999) 716)

(Slechts de tekst in de Griekse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2000/199/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

II

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 92, lid 2, eerste alinea,

Na overeenkomstig genoemd artikel de belanghebbenden te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken⁽¹⁾ en gezien deze opmerkingen,

Overwegende hetgeen volgt:

I

**De beschikking inzake Heracles en de
nietigverklaring ervan**

- (1) Op 6 juli 1995 heeft het Gerecht van eerste aanleg, hierna „het Gerecht” genoemd, de beschikking van de Commissie nietig verklaard⁽²⁾, waarbij de steun die door de Griekse regering aan een Griekse cementproducent, Heracles General Cement Company, hierna „Heracles” genoemd, was verleend, werd goedgekeurd, welke beschikking per brief van 1 augustus 1991⁽³⁾ aan de Griekse autoriteiten was meegedeeld.

⁽¹⁾ PB C 84 van 21.3.1996, blz. 3.

⁽²⁾ Gevoegde zaken T-447/93, T-448/93 en T-449/93, AITEC e.a./Commissie, Jurisprudentie 1995, blz. II-1971.

⁽³⁾ PB C 1 van 4.1.1992, blz. 4.

Achtergrond van het geschil

- (2) In 1983 hebben de Griekse autoriteiten een aantal structurele maatregelen goedgekeurd waarmee werd beoogd ernstige verstoringen van de economie van het land weg te nemen, waaronder de op 5 augustus 1983 aangenomen Wet 1386/83 inzake de organisatie ten behoeve van de financiële reorganisatie van ondernemingen, hierna „Wet 1386/83” genoemd. Bij die wet werd een organisatie in het leven geroepen die bekend staat als de Organisatie voor financiële bedrijfsreorganisatie, hierna „de OBR” genoemd. Het doel van de OBR was „bij te dragen tot de sociale en economische ontwikkeling van het land door financiële sanering van bedrijven, het invoeren en toepassen van buitenlandse technologie, het in Griekenland tot ontwikkeling brengen van technologie, alsmede het vestigen en doen functioneren van overheidsondernemingen of ondernemingen met een gemengde economie”. De OBR kreeg met name de bevoegdheid om ondernemingen te besturen en te exploiteren, deel te nemen in het kapitaal van ondernemingen en leningen te verstrekken. Wet 1386/83 bood ook de mogelijkheid tot kapitalisatie van de schulden van de betrokken ondernemingen door de uitgifte van nieuwe aandelen.
- (3) Bij ministerieel besluit van 7 augustus 1986 paste de Griekse regering op Heracles Wet 1386/83 toe, van welke onderneming de balans al sinds 1983 een aanzienlijk tekort vertoonde, door die onderneming onder overheidstoezicht te plaatsen en haar schulden aan Griekse openbare instellingen ten belope van 27 755 miljoen GRD (ongeveer 86 miljoen EUR) in aandelen om te zetten.

- (4) De Griekse autoriteiten hebben Wet 1386/83 voordat deze werd aangenomen, niet bij de Commissie aangemeld. De Commissie blijkt evenmin door de Griekse regering in kennis te zijn gesteld van het voornemen van augustus 1986 om Wet 1386/83 op Heracles toe te passen. Na de toekenning van de steun werd de zaak door concurrenten van Heracles echter onder de aandacht van de Commissie gebracht. Daarom verzocht de Commissie de Griekse regering per telex van 18 september 1986 binnen zeven dagen opheldering terzake te verschaffen en verzocht zij haar in voorkomend geval van de toepassing van Wet 1386/83 terzake in kennis te stellen. In antwoord op dit verzoek verstrekke de Griekse regering per brief van 10 oktober 1986 gedetailleerde informatie, waarbij zij met name erop wees dat, volgens haar, de omzetting van de schulden van Heracles in aandelen geen steun vormde in de zin van artikel 92 van het Verdrag.
- (5) Op 29 oktober 1986 leidde de Commissie de procedure in ten aanzien van Wet 1386/83; deze werd op 7 oktober 1987 beëindigd met de vaststelling van Beschikking 88/167/EEG⁽⁴⁾, waarbij de toepassing van Wet 1386/83 ingevolge artikel 92, lid 3, onder b), van het Verdrag werd goedgekeurd op grond van het feit dat deze was bedoeld om een ernstige verstoring in de economie van een lidstaat op te heffen.
- (6) De tenuitvoerlegging van Wet 1386/83 werd echter afhankelijk gesteld van een aantal voorwaarden, waaronder de voorwaarde dat de Griekse regering de afzonderlijke gevallen van toepassing waarbij een bepaalde drempel werd overschreden, zou aanmelden.
- (7) In de preambule van deze beschikking constateerde de Commissie dat Wet 1386/83 en de activiteiten van de OBR aan de voorwaarden voldeden voor de toepassing van artikel 92, lid 3, onder b), tweede zinsdeel, met name gezien Protocol nr. 7 van de Toetredingsakte van Griekenland betreffende de economische en industriële ontwikkeling van Griekenland, hierna „Protocol nr. 7” genoemd. In Protocol nr. 7 is bepaald dat „in geval van toepassing van de artikelen 92 en 93 van het EEG-Verdrag rekening dient te worden gehouden met de doelstellingen van economische expansie en de verhoging van de levensstandaard van de bevolking”.
- (8) De Griekse regering werd van Beschikking 88/167/EEG per brief van 17 november 1987 van de Commissie in kennis gesteld. In antwoord op deze brief verstrekten de Griekse autoriteiten in hun brief van 3 december 1987 gedetailleerde aanvullende informatie omtrent Heracles waarbij zij hun standpunt herhaalden dat haar maatregel geen staatssteun vormde.
- (9) Op 8 december 1987 diende de cementonderneming TITAN, hierna „Titan” genoemd, een Griekse concurrent van Heracles, een klacht in bij de Commissie, waarin zij zich tegen de verlening van steun aan Heracles verzette.
- (10) Per brief van 15 februari 1988 liet de Commissie de Griekse regering weten dat zij met betrekking tot de aan Heracles toegekende steun had besloten uit hoofde van artikel 93, lid 2, van het Verdrag een procedure in te leiden. Gezien het feit dat de export van cement uit Griekenland, en met name die van Heracles, naar andere lidstaten was toegenomen, was de Commissie van oordeel dat de steunmaatregelen de mededinging konden verstoren en het handelsverkeer tussen de lidstaten konden beïnvloeden in de zin van artikel 92, lid 1, van het Verdrag, aangezien Heracles vanaf 1983 met haar intracommunautaire handel verliezen had geleden. Zij wees erop dat de enige toepasselijke uitzondering die van artikel 92, lid 3, onder b), van het Verdrag was, maar dat aan de toepassing van die bepaling bepaalde voorwaarden waren verbonden, waaraan haars inziens in het geval van Heracles niet werd voldaan.
- (11) Op 9 maart 1988 zond Titan de Commissie nadere opmerkingen inzake de aan Heracles toegekende steun.
- (12) Nadat de Commissie had besloten de procedure van artikel 93, lid 2, van het Verdrag in te leiden, nodigde zij door middel van een bekendmaking⁽⁵⁾ de betrokken partijen, met uitzondering van de lidstaten, uit binnen een maand hun opmerkingen over de steun aan Heracles kenbaar te maken⁽⁶⁾.
- (13) In antwoord op de kennisgeving beweerden een aantal concurrenten van Heracles dat de steun van de Griekse overheid, die de concurrentiepositie van Heracles aanzienlijk had versterkt, de cementmarkt van de Gemeenschap ernstig had verstoord. Daarna vonden verschillende bijeenkomsten en briefwisselingen plaats tussen de Commissie en de belanghebbenden enerzijds en de Commissie en de Griekse regering anderzijds.
- (14) De procedure werd door de Commissie beëindigd met een goedkeuringsbeschikking, waarin de Commissie concludeerde dat de in 1986 aan Heracles verleende steun, waarmee gedeelten van de schuld van de onderneming in kapitaal werden omgezet, in overeenstemming was met Beschikking 88/167/EEG.
- (15) Naast de procedure met betrekking tot Heracles, leidde de Commissie op 3 april 1989 de procedure van artikel 93, lid 2, van het Verdrag in tegen steun die op basis van Wet 1386/83 aan Halkis Cement Company, de op twee na grootste cementfabrikant van Griekenland, werd verleend. Deze procedure leidde tot Beschikking 91/144/EEG⁽⁷⁾, hierna de „Halkis-beschikking” genoemd, waarin de Commissie constateerde dat de steun die aan Halkis was verleend in strijd was met artikel 93, lid 3, van het Verdrag en onverenigbaar met de gemeenschap-

⁽⁴⁾ PB L 76 van 22.3.1988, blz. 18.

⁽⁵⁾ PB C 124 van 11.5.1988, blz. 4.

⁽⁶⁾ Ziet voetnoot 3.

⁽⁷⁾ PB L 73 van 20.3.1991, blz. 27.

pelijke markt was, aangezien deze niet aan de in artikel 92, leden 2 en 3, van het Verdrag vastgestelde uitzonderingscriteria voldeed, met name gezien de toename van de uitvoer van Halkis naar Italië. De Commissie concludeerde dat de steun in strijd was met het „gemeenschappelijk belang”.

III

De ondernemingen die de steun voor het Hof aanvochten

- (16) Door middel van een op 27 maart 1992 ingediend verzoek heeft een Italiaanse vereniging van cementproducenten, de Associazione Italiana Tecnico Economica del Cemento, hierna „AITEC” genoemd, zich tot het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen gewend om de beschikking van de Commissie, waarvan de kennisgeving op 1 augustus 1991 was geschied⁽⁸⁾ en waarin de aan Heracles verleende steun werd goedgekeurd, ongedaan te maken.
- (17) Evenzo hebben Titan en de British Cement Association, hierna „BCA” genoemd, tezamen met drie van haar leden, Blue Circle Industries plc, hierna „Blue Circle”, Castle Cement Ltd, hierna „Castle”, en Rugby Group plc, hierna „Rugby” genoemd, de belangrijkste cementproducenten in het Verenigd Koninkrijk, door middel van op 30 maart 1992 ingediende aanvragen beroep ingesteld om genoemde beschikking, hierna de „aangevochten beschikking” genoemd, nietig te doen verklaren.
- (18) De drie zaken die onder de nummers C-97/92, C-105/92 en C-106/92 door het Hof van Justitie werden behandeld, werden gevoegd.
- (19) In opdracht van de president van het Hof van Justitie van respectievelijk 12 oktober 1992 en 24 maart 1993 kregen de Helleense Republiek en vervolgens Heracles toestemming te interveniëren ter ondersteuning van de conclusies van de verwerende partij, op grond van de respectievelijk op 14 augustus en 10 augustus 1992 door hen ter griffie van het Hof van Justitie ingediende verzoeken. Zij dienden hun memories in interventie voor de drie gevoegde zaken tezamen in op respectievelijk 7 december 1992 en 3 juli 1993.
- (20) Op 27 september 1993 verwees het Hof van Justitie de procedure naar het Gerecht.

⁽⁸⁾ Zie voetnoot 3.

IV

De belangrijkste bevindingen van het Gerecht

- (21) Ten aanzien van de inhoud van de zaak merkte het Gerecht op dat alle verzoekers aanvoerden dat bij het beoordelen van de vraag of de betrokken steun verenigbaar is met het Verdrag, de Commissie niet uitsluitend dient te onderzoeken of is voldaan aan de voorwaarden die zijn vastgesteld in Beschikking 88/167/EEG, waarin werd verklaard dat het bij Wet 1386/83 vastgestelde steunprogramma, op basis waarvan de omstreden steun werd verleend, verenigbaar was met het Verdrag. Volgens de verzoekers had de Commissie een specifiek onderzoek moeten instellen naar de verenigbaarheid van de betrokken steun met de gemeenschappelijke markt. Het Gerecht achtte het derhalve passend om eerst de draagwijdte van Beschikking 88/167/EEG vast te stellen en vervolgens na te gaan of de aangevochten beschikking al dan niet een inbreuk vormde op Beschikking 88/167/EEG en op artikel 92 van het Verdrag.
- (22) Wat de draagwijdte van Beschikking 88/167/EEG betreft, oordeelde het Gerecht dat de Commissie de tenuitvoerlegging van Wet 1386/83 op basis van artikel 92, lid 3, onder b), tweede zinsdeel, van het Verdrag, in samenhang met Protocol nr. 7, had goedgekeurd, aangezien ermee werd beoogd ernstige verstoring van de Griekse economie tegen te gaan. De Commissie gaf evenwel toestemming voor de tenuitvoerlegging van Wet 1386/83 op voorwaarde dat „de Griekse regering mededeling doet van de afzonderlijke gevallen van steunverlening aan ondernemingen met in niet-gevoelige bedrijfstakken 300 of meer werknemers en met 100 of meer werknemers in gevoelige bedrijfstakken”.
- (23) Naar het oordeel van het Gerecht volgt hieruit dat de Commissie oordeelde dat steunmaatregelen van de OBR, wanneer deze een bepaalde omvang hebben, eerst aan een specifiek onderzoek moeten worden onderworpen, enerzijds om te bezien of de steun aan de in de beschikking van 1987 gestelde „voorwaarden” voldoet, en anderzijds om na te gaan of deze al dan niet ertoe heeft geleid dat de betrokken ondernemingen „ten opzichte van bedrijven in andere lidstaten in een sterkere concurrentiepositie kwamen dan het geval zou zijn geweest indien de moeilijkheden zich niet hadden voorgedaan”. Het Gerecht kwam tot de slotsom dat de noodzaak van een dergelijk onderzoek overeenstemde met artikel 92 van het Verdrag, dat is bedoeld om te voorkomen dat door lidstaten verleende steun de mededinging verstoort of het intracommunautaire handelsverkeer beïnvloedt.
- (24) Ten aanzien van de aangevochten beschikking merkte het Gerecht op dat de Commissie hierin duidelijk maakte dat de verplichting om afzonderlijke gevallen van steun te melden, was opgelegd, „opdat deze zouden kunnen worden bestudeerd vanuit het oogpunt van hun

effect op intracommunautaire handel en mededinging". In de aangevochten beschikking beperkte de Commissie zich echter tot de gevolgen van de steun voor het Griekse grondgebied door te concluderen dat de steun aan de voorwaarden van Beschikking 88/167/EEG voldeed, met name omdat de productiecapaciteit en de levensvatbaarheid van de onderneming niet zouden toenemen. Het Gerecht merkte op dat met deze factoren weliswaar rekening moest worden gehouden om de verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt te beoordelen, maar dat deze niet volstonden om ten aanzien daarvan tot een conclusie te komen, aangezien Beschikking 88/167/EEG de Commissie tevens verplichtte om te onderzoeken in hoeverre de mededinging zou kunnen worden verstoord of het intracommunautaire handelsverkeer zou kunnen worden beïnvloed. De Commissie heeft op geen enkele wijze daarnaar onderzoek gedaan.

- (25) Daarom heeft de Commissie, naar het oordeel van het Gerecht, niet volledig voldaan aan de uit hoofde van Beschikking 88/167/EEG en artikel 92 van het Verdrag op haar rustende verplichting om te bestuderen of de betrokken steun de mededinging verstoort en van invloed was op het intracommunautaire handelsverkeer.

V

De uitbreiding van de procedure van artikel 93, lid 2

- (26) Als gevolg van de uitspraak van het Gerecht waarbij de beschikking van de Commissie om de procedure van artikel 93, lid 2, te beëindigen nietig werd verklaard, loopt de in 1988 ingeleide procedure nog steeds en moet er een nieuwe eindbeschikking worden gegeven.
- (27) Derhalve heeft de Commissie, teneinde aan de uitspraak van het Gerecht gevolg te geven, op 14 november 1995 besloten de procedure van artikel 93, lid 2, uit te breiden. In haar beschikking merkte de Commissie op dat „gegeven het feit dat de Commissie de procedure uitsluitend inleide terzake van de mogelijke onverenigbaarheid van de steun aan Heracles met Beschikking 88/167/EEG, de ingeleide procedure in die zin moet worden gewijzigd dat de Commissie een volledig onderzoek kan instellen naar de vraag of de steun verenigbaar is met artikel 92, zoals verlangd door het Gerecht, zonder het recht op verdediging van de Griekse regering aan te tasten". Bovendien heeft de Commissie in 1995 aangegeven dat de herkapitalisatie van Heracles een steunmaatregel vormde die aan de bepalingen van artikel 92, lid 1, van het EG-Verdrag beantwoordde. Er bestaat althans ernstige twijfel of de steun als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden beschouwd. In haar beschikking stelde de Commissie tevens de vraag aan de orde of de steun aan Heracles al dan niet beperkt bleef tot het strikt noodzakelijke minimum dat de onderneming in staat zou stellen weer winstgevend te worden. In dit verband concludeerde de Commissie, na vergelijking van Heracles met haar iets kleinere doch winstgevende concurrent Titan, dat Heracles inderdaad met ongeveer 5 miljard GRD (ongeveer 15,5 miljoen EUR) leek te zijn overgekapitaliseerd.
- (28) De Commissie stelde Griekenland per brief van 29 november 1995 in kennis van haar besluit om de procedure van artikel 93, lid 2, uit te breiden. De Griekse autoriteiten legden hun antwoorden, waarvan hieronder een samenvatting wordt gegeven, per brief van 13 februari 1996 aan de Commissie voor.
- (29) Het besluit van de Commissie om de procedure uit te breiden werd in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* bekendgemaakt⁽⁹⁾. De Commissie nodigde de overige lidstaten en andere belanghebbenden uit hun opmerkingen over de betrokken maatregelen kenbaar te maken. Naar aanleiding van deze bekendmaking werd informatie verstrekt door drie nationale organisaties van cementproducenten en door een concurrent van Heracles, alsmede door enkele andere betrokken partijen. Deze opmerkingen worden samengevat in hoofdstuk VI.
- (30) De opmerkingen van belanghebbenden werden per brief van 17 juni 1996 voor commentaar aan de Griekse regering voorgelegd. Nadat de Griekse autoriteiten in hun brieven van 23 juli 1996 en 12 september 1996 om verlenging van de uiterste termijn voor het maken van opmerkingen over deze zaak hadden verzocht, zonden zij hun opmerkingen per brief van 8 november 1996 aan de Commissie. Heracles verstrekte in haar brieven van 12 december 1996 en 23 december 1996 aanvullende informatie. Naar aanleiding van deze antwoorden verzocht de Commissie de Griekse regering per brief van 16 januari 1997 om aanvullende inlichtingen. Deze werden op 6 februari 1997 verstrekt.
- (31) De diensten van de Commissie organiseerden aan het eind van de zomer en in het najaar van 1997 een aantal bijeenkomsten met alle betrokken partijen: op 29 juli 1997 met de „Agrupación de fabricantes de cemento de España" (Oficemen), op 30 juli 1997 met AITEC, op 31 juli 1997 met de voormalige aandeelhouders van Heracles, op 31 juli 1997 met Lafarge Coppée SA, op 1 augustus 1997 met vertegenwoordigers van de Britse cementindustrie en op 17 september 1997 met Titan. Op 19 september vond een gezamenlijke bijeenkomst met Heracles en de Griekse autoriteiten plaats.
- (32) De Commissie verzocht de Griekse autoriteiten op 12 augustus 1997 om aanvullende informatie. Het antwoord van de Griekse autoriteiten werd verzonden per brief van 17 november 1997. Per brief van 2 december 1997 verstrekte Titan, de concurrent van Heracles, de Commissie nadere informatie. Per brief van 23 januari 1998 stuurde Heracles de Commissie een memorandum. De Griekse autoriteiten verstrekten de Commissie nadere informatie per brief van 10 februari 1998. Naast haar memorandum van 23 januari 1998 verstrekte Heracles de Commissie aanvullende informatie per brief van 6 april 1998.

⁽⁹⁾ Zie voetnoot 1.

(33) Op 5 oktober 1998 werd een bijeenkomst met de Griekse autoriteiten gehouden. Heracles stuurde op 24 november 1998 en 29 december 1998 nadere informatie. Op verzoek van Heracles zelf werd op 12 januari 1999 een bijeenkomst met vertegenwoordigers van Heracles gehouden. De Griekse autoriteiten verzonden op 8 februari 1999 hun laatste informatie, als samenvatting van verscheidene eerdere contacten en inlichtingen.

VI

De in de loop van de procedure van artikel 93, lid 2, ontvangen opmerkingen

VI.1. In het kader van de procedure door de Griekse regering en Heracles ingediende opmerkingen

- (34) Na het aanvankelijke besluit van de Commissie van 1988 om een procedure in te leiden, heeft de Griekse regering haar eerste opmerkingen kenbaar gemaakt per brief van 27 april 1988. Op 29 juni 1988 vond een bilaterale bijeenkomst met vertegenwoordigers van de Griekse regering en Heracles plaats. Naar aanleiding van deze bijeenkomst verzocht de Commissie per brief van 18 juli 1988 om aanvullende informatie, waarop het antwoord op 26 oktober 1988 werd ontvangen. Op 30 mei 1989 vond nog een bijeenkomst plaats, naar aanleiding waarvan de Griekse regering per brief van 18 juli 1989 aanvullende informatie verstreekte. Op 13 december 1989 werd er opnieuw een bijeenkomst gehouden, gevolgd door een brief van de Griekse regering van 6 maart 1990. Daarna vonden bijeenkomsten plaats op 19 oktober 1990, 16 november 1990 en 11 januari 1991. De Griekse regering verstreekte op 3 maart 1991 schriftelijke informatie.
- (35) In 1988 wees de Griekse regering het standpunt van de Commissie volledig van de hand. Zij stelde dat de interventie van de OBR zich beperkte tot het absolute minimum dat noodzakelijk werd geacht voor het voortbestaan van de onderneming en zij verdedigde haar standpunt dat vaste lage binnenlandse cementprijzen absoluut moesten worden gehandhaafd; zij ontkende dat de productiecapaciteit van Heracles was of zou worden vergroot; zij betoogde dat de aanvullende regionale steun in 1985 weliswaar was toegekend, maar nog niet was betaald en dat zonder deze steun een bedrag van 3 miljard GRD méér aan schulden in aandelen zou zijn omgezet en zij verstreekte informatie over de investeringen van Heracles om aan te tonen dat er daadwerkelijk een grondige herstructurering was geschied.
- (36) In 1989 kondigde de Griekse regering aan dat aan enkele van de bezwaren van de Commissie zou worden tegemoetgekomen. De vaste binnenlandse cementprijs was afgeschaft en het investeringsprogramma van Heracles voor 1987-1990 zou worden geïntensiveerd, waardoor de herstructurering van de onderneming zou worden versneld. Ten slotte had de Griekse regering besloten de aanvullende regionale investeringssteun niet toe te kennen.
- (37) In 1990 en 1991 richtte de discussie zich op het resterende probleem: de hoogte van het steunbedrag, alsmede het nieuwe voornemen van de Griekse regering om Heracles te privatiseren.
- (38) Tijdens de gehele procedure, dit wil zeggen toen de zaak in behandeling was bij het Gerecht en tijdens de formele onderzoeksprocedure die in 1988 door de Commissie was ingeleid en vervolgens in 1995 werd uitgebreid, bleef de Griekse regering bij haar bewering dat de omzetting in 1986 van een gedeelte van de schulden van Heracles in aandelen die in handen van de OBR, dit wil zeggen van de Griekse regering, waren, geen staatssteun vormde in de zin van artikel 92, lid 1. De Griekse autoriteiten hadden kritiek op de Commissie omdat deze niet had geverifieerd of de steun van de Griekse staat werkelijk als steun in de zin van artikel 92, lid 1, viel aan te merken toen zij deze in augustus 1991 goedkeurde, maar eenvoudigweg had gemeend dat elke steunmaatregel op grond van Wet 1386/83 — de rechtsgrond voor de betrokken maatregel, in oktober 1987 goedgekeurd door de Commissie op grond van artikel 92, lid 3, onder b), — als staatssteun zou worden beschouwd.
- (39) Met name stelt de Griekse regering dat aan het criterium van de particuliere investeerder wordt voldaan aangezien de investering van 20 775 miljoen GRD van de Griekse regering in Heracles bij de privatisering van de onderneming in 1992 een rendement van 120 790 GRD over zes jaar opleverde. Voorts blijft de Griekse regering erbij dat de steun niet aan alle criteria van artikel 92, lid 1, voldoet, omdat er geen intracommunautaire handel bestaat. De Griekse regering merkt op dat de vergelijking tussen Heracles en Titan ook laat zien dat de steun geen ongunstige invloed had op de positie van de belangrijkste concurrent van Heracles en dat de steun het strikt noodzakelijke minimum was dat Heracles nodig had om levensvatbaar te blijven, aangezien de afzet van Titan noch op de binnenlandse markt, noch in het buitenland daalde en ook haar omzet niet nadelig werd beïnvloed. De winst vóór belastingen laat zien dat de winst van Titan na de omzetting van schulden in aandelen steeg en die van Heracles overtrof.
- (40) Wat de opmerkingen van Heracles zelf betreft, legde de onderneming er de nadruk op dat zij de opmerkingen van de Griekse regering ten volle onderschrijft. Heracles beweert dat de kapitalisatie van zijn schulden geen steun vormt en dat deze, ook indien zij toch als zodanig zou worden aangemerkt, volledig zou moeten worden goedgekeurd. Heracles onderstreepte dat de Commissie de steun aan de onderneming in 1991 heeft goedgekeurd op basis van specifieke informatie en van overwegingen die ook nu nog gelden. Mocht de Commissie dan ook op basis van dezelfde feiten tot een andere uitspraak komen, dan zou een dergelijk besluit in strijd zijn met

de beginselen van rechtszekerheid en van behoorlijk bestuur. Bovendien wordt de Commissie, doordat zij niet binnen een redelijke termijn een beschikking heeft gegeven (gezien de tijd die is verstreken), duidelijk verantwoordelijk. De onderneming betoogt tevens dat het, gezien het beginsel van behoorlijk bestuur, dat de instellingen van de Gemeenschap bij de uitoefening van hun bevoegdheden in acht moeten nemen, niet mogelijk is dat de fouten waarvoor zij verantwoordelijk zijn gebleken, nadelige gevolgen hebben voor een particulier die te goeder trouw handelt, en dat diens belangen hierdoor worden aangetast en ondergraven.

VI.2. Reacties van belanghebbenden

a) Reacties op de bekendmaking van de Commissie van 11 mei 1988 ⁽¹⁰⁾

- (41) Naar aanleiding van haar oorspronkelijke besluit om in 1988 de procedure tegen steun aan Heracles in te leiden, ontving de Commissie opmerkingen van drie regeringen van andere lidstaten, van zeven nationale federaties, van vier concurrenten van Heracles en van de voormalige aandeelhouders van Heracles, die alle het standpunt van de Commissie steunden.
- (42) De *Belgische*, de *Nederlandse*, de *Franse* en de *Duitse* verenigingen van cementfabrikanten verklaarden dat hun leden ingrijpende herstructureringsprogramma's ten uitvoer legden, die met een vermindering van de productiecapaciteit en omvangrijke investeringen gepaard gingen, zonder dat hier enige vorm van steun tegenover stond. De Belgische federatie voegde hieraan toe dat haar leden werden geconfronteerd met ernstige verstoringen van de markt, onder andere als gevolg van de goedkope invoer van Grieks cement. De Nederlandse federatie vreesde dat het scheppen en in stand houden van overcapaciteit in Griekenland als gevolg van de staatssteun, de Griekse cementindustrie, en met name Heracles, ertoe zou nopen grote hoeveelheden cement in andere landen af te zetten, zelfs tegen zeer lage prijzen. De Duitse federatie voegde hieraan toe dat Grieks cement, met name van Heracles, in verschillende West-Europese landen, zoals Duitsland, tegen prijzen was aangeboden die lager waren dan de vergelijkbare productiekosten.
- (43) De *Luxemburgse* federatie van ondernemingen die bouwmaterialen produceren of verhandelen wees erop dat door Heracles geproduceerd cement via Nederland in Luxemburg op de markt kwam tegen prijzen die 1/3 lager liggen dan die welke door de Luxemburgse cementbedrijfstak worden berekend.
- (44) De *Italiaanse* federatie van cementfabrikanten protesteerde tegen de toenemende invoer van goedkoop Grieks cement in Italië, waarvan meer dan de helft afkomstig was van Heracles. Zowel de Italiaanse federatie als een *Ierse* producent wees er met nadruk op dat de

Griekse cementbedrijfstak van verschillende algemene steunregelingen, met name van exportsteun, had geprofiteerd. Verdere productiesteun, zoals omzetting van schuld in kapitaal, zou onmogelijk aan de criteria van artikel 92, lid 3, kunnen voldoen.

- (45) De *Britse* regering protesteerde met name tegen redingssteun die niet gepaard gaat met een gedegen herstructureringsplan.
- (46) Twee *Griekse* concurrenten van Heracles betoogden dat de beste manier om de Griekse cementbedrijfstak als geheel te steunen erin zou bestaan om de prijscontrole voor cement in Griekenland af te schaffen.
- (47) De regeringen van *Denemarken* en *Duitsland*, een federatie in het *Verenigd Koninkrijk* en een producent in *Denemarken* protesteerden in meer algemene zin tegen de steun.
- (48) De Commissie zond de bovenvermelde opmerkingen in een brief van 18 september 1989 voor commentaar aan de Griekse regering, die haar opmerkingen op 6 maart 1990 bij de Commissie indiende.
- (49) De voormalige eigenaars van Heracles verstrekten in november 1990 vertrouwelijke informatie. Deze informatie kon niet aan de Griekse regering worden overgelegd en wordt daarom niet in de overwegingen betrokken.
- b) Reacties op de bekendmaking van de Commissie van 21 maart 1996 ⁽¹¹⁾
- (50) De reacties van belanghebbenden naar aanleiding van de bekendmaking van de Commissie inzake de uitbreiding van de procedure met betrekking tot de aan Heracles verleende steun worden hierna samengevat. Het betreft hier reacties van een concurrent van Heracles, van drie nationale cementfederaties en van de voormalige aandeelhouders van Heracles. Na de uitbreiding van de procedure hebben ook advocaten die een Franse cementproducent vertegenwoordigen, herhaaldelijk hun opmerkingen over de betrokken steun aan de Commissie doen toekomen.
- (51) Over het geheel genomen betogen de belanghebbenden dat de onwettig aan Heracles verleende steun onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt en dus met rente moet worden teruggevorderd. Bovendien stellen zij dat de steun niet kan worden goedgekeurd overeenkomstig artikel 92, lid 3, onder b), omdat de steun aan Heracles geen ernstige verstoring van de Griekse economie wegneemt. In dit verband wordt kritiek op de Commissie uitgeoefend, omdat zij niet heeft aangetoond hoe de steun hiertoe had kunnen dienen, noch wat de gevolgen voor de economie zouden zijn geweest, als de steun niet zou zijn verleend.

⁽¹⁰⁾ Zie voetnoot 5.

⁽¹¹⁾ Zie voetnoot 1.

Titan Cement Company NV

- (52) Titan verklaart dat de aan Heracles, haar belangrijkste concurrent in de gemeenschappelijke markt, verleende steun haar ernstige schade heeft berokkend. Titan is van oordeel dat de Commissie zou moeten bezien welke mate van steun voldoende zou zijn geweest om de financiële kosten van Heracles als gevolg van haar schuldenlast te verlagen tot een niveau waarop zij door de kasstroom zouden kunnen worden gedekt, door te berekenen bij welk minimumniveau van schuldkapitalisatie Heracles had kunnen blijven voortbestaan.
- (53) Titan beschouwt de benadering van de Commissie, die neerkomt op een vergelijking van de financiële positie van Heracles met die van Titan, om verschillende redenen als onjuist. Ten eerste wordt hierin geen rekening gehouden met het criterium van levensvatbaarheid, in die zin dat Heracles volledig levensvatbaar zou zijn geweest, ook al zou haar financiële positie zwakker zijn gebleven dan die van Titan, de marktleider in deze bedrijfstak. Bovendien zou het volledig normaal zijn geweest als Heracles, die veel meer en veel recenter had geïnvesteerd dan Titan, hogere financiële lasten had. Titan trekt de geldigheid van de gegevens die de Commissie voor de desbetreffende vergelijkingen heeft gebruikt, in twijfel, met name ten aanzien van het jaar 1987.

De Britse cementbedrijfstak

- (54) De Britse cementbedrijfstak⁽¹²⁾ stelt dat de aan Heracles verleende steun die onderneming in staat stelde naar het Verenigd Koninkrijk uit te voeren, welke uitvoer zonder de steun onmogelijk zou zijn geweest (de hoeveelheid cement die Heracles naar het Verenigd Koninkrijk uitvoerde, steeg van 12 500 ton in 1986 tot 388 000 in 1988, terwijl het volume in 1989-1995 ruimschoots boven 400 000 ton bleef). De aan Heracles verleende steun stelde die onderneming in staat cement tegen lage kosten per eenheid te produceren, zonder dat zij de financieringskosten behoefde te dragen die gepaard gaan met de oprichting van de fabriek, waarvan de bouw en de modernisering immers met steungelden werden bekostigd. Door de invloed op de winstgevendheid van Heracles kon de onderneming vervolgens aanzienlijke volumes naar het Verenigd Koninkrijk blijven exporteren zonder dat zij hierop winst maakte.
- (55) De Britse cementbedrijfstak merkt op dat Heracles zonder de steunverlening niet volledig zou zijn opgehouden met produceren, maar slechts zou zijn gedwongen tijdig passende herstructureringsmaatregelen te nemen, zoals een verdere rationalisering van haar productiecapaciteit om deze op de vraag af te stemmen. De Commissie geeft in haar bekendmaking niet aan hoe een dergelijke herstructurering onvermijdelijk tot ernstige verstoring van de Griekse economie zou hebben geleid.

- (56) De van overheidswege opgelegde prijsbeheersingsmechanismen voor de binnenlandse markt maakten het de producenten onmogelijk op hun binnenlandse afzet winst te maken en vergrootten de moeilijkheden van de Griekse cementbedrijfstak in het algemeen. Als de Griekse regering maatregelen had genomen om deze situatie bijvoorbeeld reeds in 1986 in plaats van in 1989 te verhelpen, zouden de problemen van de Griekse cementbedrijfstak zeker zijn opgelost zonder dat steun had behoeven te worden verleend. Ook kan worden gesteld dat, als Heracles eerder zou zijn geliquideerd en de Griekse regering die onderneming niet van onwettige steun had laten genieten, de sector eerder zou zijn gerationaliseerd.
- (57) De Britse cementbedrijfstak dringt er bij de Commissie op aan dat zij de noodzaak van de aan Heracles verleende steun voor het opheffen van een ernstige verstoring van de Griekse economie beoordeelt op basis van de hypothesen dat i) de Griekse regering Heracles geen onwettige staatssteun had verleend en toestemming had gegeven om de onderneming te liquideren, waardoor de noodzakelijke herstructurering van de Griekse cementindustrie mogelijk werd gemaakt en ii) dat de Griekse regering eerder initiatieven had ontplooid om de binnenlandse prijsbeheersingsmaatregelen op te heffen.
- (58) De Britse cementbedrijfstak merkt echter op dat deze vergelijking, uitgaande van gegevens uit 1987, onevenredig gunstig voor Heracles is en dat een juiste analyse aantoont dat er zelfs sprake is van nog omvangrijker overkapitalisatie. De partijen hebben ook kritiek op de Commissie omdat zij zich uitsluitend heeft afgevraagd welke kapitaalinjectie passend was om de bedrijfsactiviteiten van Heracles in grote lijnen in hun bestaande vorm te handhaven, waarbij zij in haar analyse ervan uitging dat deze maatregel noodzakelijk was om verstoring van de Griekse economie te voorkomen.

AITEC

- (59) AITEC wijst in zijn opmerkingen op de verstoringen van de mededinging als gevolg van de toenemende export van Heracles naar Italië vanaf 1998 (de hoeveelheid door Heracles naar Italië geëxporteerde cement steeg van 34 000 ton in 1987 tot 885 000 ton in 1991, een toename van 1% tot 32%). AITEC beweert dat Heracles haar marktpenetratie in Italië door middel van abnormaal lage prijzen en een agressief prijsbeleid heeft verwezenlijkt. Deze bewering staft die vereniging met cijfers waaruit blijkt dat de prijs van Grieks cement gemiddeld 22,5% lager is dan in Italië gangbaar en tot 30% lager dan de prijzen op de Griekse markt.
- (60) AITEC stelt dat de aan Heracles verleende steun deze onderneming in een voordelige positie bracht ten opzichte van zijn concurrenten in Italië, doordat zij een aanmerkelijk aandeel in de Italiaanse markt wist te overerven. Het feit dat de conversie van de schulden van Heracles in 1986 niet gepaard ging met herstructurering, betekende dat de productiecapaciteit van Heracles ten opzichte van 1985 niet is gewijzigd. De jaarlijkse

⁽¹²⁾ De opmerkingen van de Britse cementbedrijfstak betreffen die van de Britse bedrijfsvereniging van de cementbedrijfstak en die van haar drie leden (Blue Circle, Castle en Rugby). Deze partijen worden gezamenlijk aangeduid als „de Britse cementbedrijfstak”.

productie van Heracles is echter toegenomen, ook al nam het aantal werknemers in de jaren 1988-1994 tegelijkertijd sterk af (van 3 600 tot 3 000). Tevens dient te worden opgemerkt dat gedurende diezelfde periode, 1988-1994, het percentage investeringen ten opzichte van de omzet van de onderneming van 2% tot ongeveer 4% toenam. Dit was volgens AITEC alleen mogelijk dankzij de steun die Heracles ontving. De uitvoer van Heracles naar Italië heeft volgens die vereniging tot een verlies van in totaal 350-400 arbeidsplaatsen in Italië geleid.

Oficemen

- (61) Oficemen merkt in haar brief op dat het kenmerkend is voor de Griekse cementbedrijfstak dat het grootste deel van de productie wordt geëxporteerd. Van de totale hoeveelheid Grieks cement die van 1989 tot 1995 werd geëxporteerd, steeg de export naar Spanje van 1% tot 12% (van 62 000 ton tot 929 000 ton). De omvang van de export van Heracles naar Spanje steeg van 29 000 ton in 1989 tot 370 000 ton in 1994 — een hoeveelheid die neerkomt op ongeveer 50% van de Griekse export naar Spanje in dat jaar. Oficemen stelt dat een zo sterke toename van de export van Heracles binnen vijf jaar moet worden toegeschreven aan de steun die zij van de Griekse overheid ontving, waardoor haar prijzen lager waren dan de productiekosten. De Spaanse cementproducenten verkeerden derhalve ten opzichte van Heracles in een ongunstige positie.

Oorspronkelijke aandeelhouders van Heracles

- (62) De voormalige eigenaars van Heracles beschouwen zichzelf als belanghebbenden, omdat de doorgevoerde kapitaalvermeerdering van de onderneming ertoe leidde dat de oorspronkelijke aandeelhouders hun zeggenschap in de onderneming zagen verwateren. Zij merken tevens op dat het niet verwonderlijk is dat Heracles overgekaptaliseerd raakte, aangezien de kapitaalvermeerdering een verholde manoeuvre was om zeggenschap in de onderneming te krijgen en niet om louter financiële redenen noodzakelijk was. De oorspronkelijke aandeelhouders stellen dat de steun onwettig werd verleend, dit wil zeggen dat deze niet van tevoren was aangemeld en een schending inhield van Richtlijn 77/91/EEG van de Raad⁽¹³⁾ (tweede richtlijn vennootschapsrecht), laatstelijk gewijzigd bij de Toetredingsakte van Oostenrijk, Finland en Zweden. Hieruit volgt dat steun niet verenigbaar kan worden geacht op grond van artikel 92, lid 3, wanneer de wijze waarop de steun wordt verleend als zodanig in strijd is met een bepaling van het Gemeenschapsrecht (in dit geval de tweede richtlijn vennootschapsrecht), afgezien van de bepalingen van de artikelen 92, 93 en 94 van het Verdrag. En ook al zou de steun verenigbaar worden bevonden, dan nog zou deze niet moeten worden toegestaan, aangezien hij op illegale wijze is toegekend. Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie moeten de oorspronkelijke aandeelhouders weer hun oorspronkelijke zeggenschap terugkrijgen.

Lafarge Coppée SA

- (63) Lafarge Coppée SA, een Franse cementproducent, oefende kritiek op de Commissie uit omdat zij in haar besluit om de ingeleide procedure uit te breiden, geen rekening heeft gehouden met het feit dat de steun Heracles in staat zou kunnen stellen een verliesgevende cementproducent, Halkis, over te nemen en vervolgens haar capaciteit nog verder uit te breiden. In dit verband verwijst genoemde Lafarge rechtstreeks naar het feit dat Heracles, dat zelf via Cal-Nat SA onder zeggenschap staat van Concretum SA, van Concretum ten minste 50% van haar participatie in Halkis heeft overgenomen. Lafarge stelt dat er weliswaar formeel van overname van Halkis door Heracles geen sprake is, maar dat vanuit economisch oogpunt bezien het resultaat hetzelfde is, namelijk uitbreiding van de capaciteit van de beide producenten die staatssteun hebben ontvangen. Daarom stelt Lafarge dat de uitbreiding van de procedure onvoldoende is en dat hiermee het punt van het economisch samengaan van Heracles en Halkis niet aan de orde komt.

VII

Toepassing van artikel 92 van het EG-Verdrag

VII.1. Toepassing van artikel 92, lid 1, van het Verdrag

- (64) Om de hieronder vermelde redenen meent de Commissie dat de in 1986 aan Heracles verleende steun aan alle in artikel 92, lid 1, vervatte criteria voldoet, en meer in het bijzonder dat de steun met staatsmiddelen aan een bepaalde onderneming werd verleend, en dat deze de mededinging dreigde te vervalsen en dreigde het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig te beïnvloeden.
- (65) Zoals in Beschikking 88/167/EEG van de Commissie inzake de tenuitvoerlegging van Wet 1386/83 wordt gesteld, werden de interventies van de OBR als staatssteun aangemerkt. Heracles, die sinds 1983 verliesgevend was en waarvan de cumulatieve verliezen per ultimo 1985 7 249 miljoen GRD beliepen (hetgeen neerkomt op ongeveer driemaal haar toenmalige aandelenkapitaal), werd bij besluit van 7 augustus 1986 onderworpen aan Wet 1386/83; haar schulden werden in kapitaal omgezet. Door kapitalisatie van de door Heracles aan openbare instellingen verschuldigde 27 755 miljoen GRD beschikte de onderneming ineens over een tien keer zo groot aandelenkapitaal als voorheen, waarvan 93% eigendom van de overheid was.
- (66) Zoals de Commissie in haar besluit van 15 november 1995 tot uitbreiding van de procedure van artikel 93, lid 2, opmerkte, vervalste de steun aan Heracles de mededinging en beïnvloedde en beïnvloedt deze het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig in de zin van artikel 92, lid 1.

⁽¹³⁾ PB L 26 van 30.1.1977, blz. 1.

VII.2. Vervalsing van de mededinging en ongunstige beïnvloeding van de handel tussen lidstaten

a) De Europese cementmarkt ⁽¹⁴⁾

- (67) Cement is een verhandelbaar product, hoewel het door zijn lage prijs per gewichtseenheid bij vervoer over land uitsluitend op korte afstanden van zijn productielocatie concurrerend is. Dientengevolge geschiedt nagenoeg alle internationale handel in cement over land over korte afstanden, van het ene land naar een ander naburig land binnen een beperkte straal, of over zee in grote schepen over veel grotere afstanden.
- (68) De activiteit in de cementbedrijfstak hangt samen met de bouwactiviteit en dus met de algemene economische situatie. Cement is een belangrijk basismateriaal voor gebouwen en wegebouw, waarmee grote investeringen van overheden en particulieren zijn gemeoid.
- (69) De cementproductie bestaat uit twee essentiële fasen:
- productie van een halffabrikaat, de zogeheten „klinker”, verkregen door verkalking van grondstoffen (klei, kalksteen, enz.) in een hete oven, geprepareerd in pasta- of poedervorm, afhankelijk van het gehanteerde productieproces (nat of droog);
 - productie van cement als eindproduct, verkregen door homogene menging van de basisklinker en calciumsulfaat, met of zonder — afhankelijk van het soort cement — een of meer toevoegingen: slakken, vliegas, pozzolana, vulmiddel, enzovoort.
- (70) Voor cementproductie zijn grote hoeveelheden energie nodig. De afgelopen decennia is belangrijke vooruitgang geboekt met de vermindering van de met de productie van een ton cement gemoeide hoeveelheid energie.
- (71) Er bestaan geen algemeen aanvaarde criteria voor de rangschikking van cementbedrijven of -concerns, aangezien zowel omzet als capaciteit op verschillende manieren kan worden gedefinieerd. Bij de gepubliceerde omzet in geconsolideerde rekeningen kunnen niet aan cement gerelateerde activiteiten zijn inbegrepen en in geval van gelieerde ondernemingen kan het zijn dat hetzelfde bedrijf andere hoeveelheden cement produceert dan het distribueert. De berekening van de capaciteit van participerende ondernemingen vereist een andere benadering. Rekening houdende met bovenvermelde voorbehouden worden als de grootste werkmaatschappijen ter wereld die belangen hebben in de cementindustrie in de Gemeenschap beschouwd: (in alfabetische volgorde) Blue Circle (Verenigd Koninkrijk), Cemex (Mexico), Dyckerhoff (Duitsland), Heidelberger (Duitsland), Holderbank (Zwitserland), Italcementa (Italië), Lafarge (Frankrijk) en Scancem AB (Zweden).
- (72) Als gevolg van de teruggang van de bouwnijverheid in Europa als geheel in de periode 1979-1985 daalde het totale verbruik in de Gemeenschap van 164 miljoen ton in 1979 tot 134 miljoen in 1985. In de tweede helft van de jaren tachtig nam echter in alle lidstaten de vraag naar cement toe doordat steeds meer beton voor de wegebouw wordt gebruikt en gewapend beton ter ondersteuning van spoorwegrails, doordat verouderde infrastructuur moet worden gerenoveerd, enzovoort. Wat de invoer betreft, valt op te merken dat deze ten opzichte van de totale vraag in de Gemeenschap als geheel gering was: het aandeel van de invoer in de Gemeenschap bedroeg in 1979 3,9% en in 1986 4,6%. Tussen 1979 en 1986 bleef de invoer in de Gemeenschap stabiel met 6,4% miljoen ton. De totale productie daalde in Europa van 185 miljoen ton in 1979 tot 153 miljoen ton in 1986; deze daling weerspiegelde de vertraging van het verbruik en van de bouwactiviteit in de desbetreffende periode. Het aandeel van de EG-productie dat voor export was bestemd, bedroeg in 1986 13%, hetgeen neerkomt op 19,1 miljoen ton.
- (73) In Griekenland daalde het verbruik van cement tussen 1979 en 1986, evenals in de rest van de Gemeenschap. In de Gemeenschap als geheel viel echter een scherpe daling waar te nemen dan in Griekenland. Het aandeel van Griekenland in de totale productie steeg van 6,5% in 1979 tot 8,6% in 1986. Die stijging was het gevolg van een toename van de Griekse productie, in combinatie met een afname van de productie in de Gemeenschap als geheel.
- (74) Tussen de tweede helft van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig verhoogden de Griekse cementproducenten hun productiecapaciteit met ongeveer 7 miljoen ton om te voorzien in de grote vraag van de markten in het Midden-Oosten, die zich in die tijd sterk uitbreidden als gevolg van de prijsstijging van olieproducten. De exportmarkten van Griekenland waren van oudsher voornamelijk landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika en tot 1986 exporteerde Griekenland nauwelijks cement naar de lidstaten. Tegen het midden van de jaren 1980 ontstond er echter door de daling van de olieprijs en de daaruit voortvloeiende instorting van de markten in het Midden-Oosten, in combinatie met de expansie van lokale cementbedrijven, een enorme overcapaciteit in de Griekse cementbedrijfstak. Omdat deze bedrijfstak aanzienlijk meer produceerde dan voor binnenlands gebruik nodig was, ging deze op zoek naar nieuwe afzetmogelijkheden. Sindsdien richtten Griekse exporteurs een steeds groter deel van hun export op andere lidstaten. Terwijl Griekenland in 1987 6 miljoen ton cement naar derde landen exporteerde en slechts 0,5 miljoen ton naar andere lidstaten, bedroeg de export naar de lidstaten in 1990 en 1992 respectievelijk 2,6 en 2,8 miljoen ton.
- (75) Eind 1985/begin 1986 begonnen de Griekse producenten zich op West-Europa te richten en wel met name op de markten die zij het meest toegankelijk achtten: in de eerste plaats het Verenigd Koninkrijk, omdat het de hoogste cementprijzen van heel Europa had, en in de tweede plaats Italië, waar kleine consumentencoöperaties en kleine import/exportondernemingen tot de invoer van Grieks cement waren overgegaan.

⁽¹⁴⁾ Instituut voor Economisch en Industrieel Onderzoek: „The competitiveness of the Greek Industry, Part D, The Cement Industry”, Athene, juni 1987 (rapport opgesteld in opdracht van DG III van de Commissie).

b) De structuur van de Griekse cementsector⁽¹⁵⁾

(76) De cementproductie is een van de meest traditionele sectoren van de Griekse industrie. De twee grootste ondernemingen, Heracles en Titan, hebben samen 80% van de Griekse cementmarkt in handen (elk ongeveer 40%). De op twee na grootste onderneming, Halkis, heeft een marktaandeel van 13-14%, terwijl Halips 6-7% bezit. Het marktaandeel van de vier cementproducenten verschilt in Griekenland aanzienlijk per regio. Elke onderneming heeft een groter marktaandeel in de gebieden die het dichtst bij haar fabrieken en distributiecentra liggen.

(77) De binnenlandse cementmarkt is oligopolistisch. Van de vier cementproducenten is alleen Titan een volledig Griekse onderneming. De drie andere staan onder zeggenschap van buitenlandse multinationals; bij twee hiervan (Heracles en Halkis) is dit dezelfde Italiaanse onderneming. Dientengevolge hebben twee ondernemingen — Heracles/Halkis en Titan — in feite samen 93% van de binnenlandse markt in handen. Met andere woorden: de markt is sterk geconcentreerd. Er is thans op de binnenlandse markt geen concurrentie van buitenaf, omdat de invoer te verwaarlozen is en het voor buitenlandse ondernemingen moeilijk is zich in Griekenland te vestigen doordat slechts beperkt toegang wordt verleend (streng milieuvoorschriften, vestigingsvergunning vereist zoals in alle Europese landen, hoge transportkosten, sterke positie en comparatieve voordelen voor Griekse ondernemingen, enzovoort).

(78) De ontwikkeling van het marktaandeel van de vier Griekse cementproducenten (Titan, Heracles, Halkis en Halips) vanaf medio jaren tachtig tot op heden in Griekenland geeft het volgende beeld te zien.

Binnenlands marktaandeel van de Griekse cementproducenten in de periode 1985-1994

(%)

Onderneming	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Titan	44,6	43,6	43,2	43	43,3	42,4	41,8	42	41,5	39,6
Heracles	43,3	42,9	43,6	43,1	42,6	42,1	41	40,1	40,5	38,7
Halkis	8,8	9,1	8,4	9	9,4	10	11,3	11,6	11,4	13
Halips	3,4	4,4	4,9	4,9	4,7	5,5	5,9	6,3	6,6	8,6

Bron: Griekse Cementvereniging/Cembureau.

(79) Ten aanzien van de winstgevendheid en de financiële indicatoren van de Griekse cementbedrijfstak gedurende medio van de jaren tachtig, valt op te merken dat het bruto bedrijfsresultaat per geproduceerde ton gedurende de periode 1979-1985 een algehele stijging vertoonde, die kon worden toegeschreven aan de kostenefficiëntie van de bedrijfstak, hoewel de exportprijzen daalden en de prijzen op de binnenlandse markt verhoudingsgewijs laag waren. Een analyse van de winst van de Griekse cementbedrijfstak vóór en na financiële kosten toont het nadelige effect van financiële kosten op de winstgevendheid van de bedrijfstak. Deze hoge kosten waren het gevolg van de financiering van de modernisering van de bedrijfstak. Bovendien werd dit bedrag verder verhoogd doordat de langlopende schulden ten behoeve van de modernisering van de bedrijfstak grotendeels in vreemde valuta's luidden, waardoor elke devaluatie van de drachme tot een relatieve verhoging van de rentebetalingen en de relatieve toename van de uitstaande schuld leidde, met directe gevolgen voor de financiële structuur van de ondernemingen (de drachme devalueerde tussen 1979 en 1985 3,2 keer ten opzichte van de USD).

Geconsolideerde winst van de Griekse cementindustrie

(miljard GDR)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Winst vóór financiële kosten	2,3	2,7	3,7	3,2	2,6	4,0	4,5
Financiële kosten	1,2	1,6	2,2	2,8	5,5	9,4	13,3
Nettowinst vóór belastingen	1,1	1,1	1,5	0,4	-2,9	-5	-8,8

Bron: Balansen van ondernemingen.

⁽¹⁵⁾ De in dit hoofdstuk vervatte gegevens over de Griekse cementbedrijfstak zijn in hoofdzaak afkomstig van de volgende twee studies: i) Instituut voor Economisch en Industrieel Onderzoek: „The Competitiveness of the Greek Industry, Part D, The Cement Industry”, Athene, juni 1987 (rapport in opdracht van DG III van de Commissie); ii) Stichting voor economisch en industrieel onderzoek: „Cementindustrie”, Athene, 1997.

(80) Ten aanzien van de financiële indicatoren van de Griekse cementbedrijfstak valt op te merken dat het tekenend voor de ernstige gevolgen van de cumulatieve verliezen voor de financiële structuur van twee van de ondernemingen in 1985 was dat de boekwaarde van hun nettoactiva volledig werd uitgehold, hetgeen tot een negatieve nettowaarde van de volledige sector leidde. Onderstaande tabel laat zien dat:

- de schuld/kapitaalverhouding van de bedrijfstak vanaf 1982 steeds slechter werd en dat in 1985 de lang- en kortlopende schulden meer bedroegen dan de totale activa, dit wil zeggen dat de totale activa van de sector als geheel door lang- en kortlopende schulden werden gefinancierd;
- de liquiditeit, die tot 1982 bevredigend was, nadien ook verslechterde, hetgeen op acute kasstroomproblemen in de gehele bedrijfstak wees;
- de winstgevendheid (uitgaande van de nettowinst) gedurende de gehele periode daalde.

Financiële indicatoren voor de Griekse cementbedrijfstak

	1979	1982	1985
Lange- en kortetermijnverplichtingen/totale activa	0,75	0,81	1,07
Vlottende activa/kortetermijnverplichtingen	0,85	0,75	0,43
Nettowinst (verliezen) vóór belastingen/totale activa	0,06	0,01	(0,10)

Bron: Balansen van de ondernemingen, huidige prijzen.

Het profiel van elke Griekse producent in het jaar 1985 is weergegeven in onderstaande tabel:

(miljoen GDR)

	Heracles	Titan	Halkis	Halips	Totale bedrijfstak
Aantal werknemers	1 937	2 076	1 288	270	5 571
Totale activa	43,6	20,7	16,7	6,3	87,4
Nettowaarde	-2,2	3,7	-8,3	0,2	-6,6
Vlottende passiva	31,8	10,2	19,2	4,4	65,6
Langetermijnverplichtingen	14,0	6,8	5,8	1,7	28,3
Netto-inkomsten (vóór belastingen)	-4,2	0,4	-5,0	—	-8,8

Bron: Balansen van ondernemingen.

(81) Ten aanzien van de factoren die voor de ontwikkeling van de cementindustrie in Griekenland in die periode van cruciaal belang waren, moet worden opgemerkt dat de verkoopprijzen op de binnenlandse markt laag waren in vergelijking met de prijzen op andere binnenlandse markten in de Gemeenschap. Dit was ten dele toe te schrijven aan het feit dat in Griekenland de cementprijzen door de overheid werden vastgesteld. De Griekse exportprijzen daalden na 1983 scherp, hetgeen ook voor de andere landen van de Gemeenschap een ongunstige ontwikkeling vormde. Zoals hierboven reeds vermeld, luidde een groot percentage van de langlopende leningen, die voor het financieren van investeringen in het begin van de jaren tachtig waren gebruikt, in vreemde valuta. Door de zwakke positie van de Griekse drachme ten opzichte van vreemde valuta ontstonden er dan ook problemen. De producenten werden met hoge financiële kosten geconfronteerd, waardoor de bedrijfstak als geheel in 1983-1985 met zware verliezen te kampen kreeg.

(82) Ten slotte moet worden opgemerkt dat de energieprijzen in de kostenstructuur van de cementbedrijfstak een belangrijke rol speelden. Deze (en wel met name die van steenkool, aardolie en elektriciteit) waren voor de Griekse cementbedrijfstak van groot belang: zij bepaalden 53% van de totale kosten, terwijl het gemiddelde voor heel Europa in 1984 rond 39% lag. Anderzijds was steenkool, de voornaamste brandstof voor de Griekse en communautaire cementbedrijfstak, in Griekenland na 1984 aanzienlijk goedkoper.

c) Ontwikkeling van het exportpatroon van Heracles

(83) De Griekse cementbedrijfstak kenmerkt zich van oudsher door een hoog exportpercentage. In de periode 1979-1986 is de Griekse export sterk gestegen, van 4,9 miljoen ton in 1979 tot 7,6 miljoen ton in 1985. In

1985 werd 55,9% van de Griekse cementproductie geëxporteerd, in 1990 beliep dit 43,6% en in 1995 51,7%. De Griekse cementbedrijfstaking heeft verschillende voordelen ten opzichte van haar concurrenten, waardoor zij effectief kan exporteren. Ten eerste kunnen, gegeven de geografische kenmerken van Griekenland, de productie-eenheden dichtbij de plaats worden gevestigd waar de grondstoffen worden gedolven en tegelijkertijd dichtbij die waar het eindproduct voor vervoer over zee wordt geladen (economisch gezien is dit de voordeligste manier om cement te vervoeren, met name over lange afstanden). De Griekse ondernemingen, waarvan het merendeel over moderne installaties beschikt, hebben ook lagere productiekosten, omdat zij grotere productie-eenheden hebben. Tot slot bezitten de grootste Griekse ondernemingen eigen vrachtschepen voor het vervoer van cement.

- (84) Heracles is de grootste Griekse exporteur. Tussen 1983 en 1984 daalde de export van de onderneming met 6%. In 1985 daalde haar export met 3%, waarmee het dezelfde daling vertoonde als bij alle andere Griekse cementondernemingen. In 1986 en 1987 werd de export op het niveau van 1985 gehandhaafd. In 1988 daalde deze met 18%, terwijl de totale Griekse export met 11,3% daalde.

	Export van Heracles (miljoen ton)	Griekse export (miljoen ton)	Aandeel van Heracles
1985	3,4	7,6	45%
1986	3,4	7,1	48%
1987	3,4	7,1	48%
1988	2,8	6,3	44%
1989	2,4	5,1	47%
1990	2,8	5,9	47%

- (85) In deze context slaagde Heracles gedurende de periode 1985-1987 erin haar aandeel in de export naar de lidstaten van 14,8% tot 18,8% te vergroten.
- (86) Uit de hierboven vermelde informatie kan worden afgeleid dat de in 1986 aan Heracles verleende staatssteun tot gevolg had dat die onderneming kon blijven voortbestaan en dat zij hiermee in staat werd gesteld een toenemend deel van haar productie naar andere lidstaten te exporteren. Om deze redenen vormt de herkapitalisatie van Heracles steun in de zin van artikel 92, lid 1, van het Verdrag, in die zin dat deze de mededinging verstoort en het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedde.
- (87) Gezien het bovenstaande is de Commissie het niet eens met de beweringen van de Griekse regering dat de steun aan Heracles niet onder artikel 92, lid 1, viel. Ook kan het argument dat door de afwezigheid van intracommunautaire handel niet aan alle criteria van artikel 92, lid 1, werd voldaan, niet worden aanvaard, aangezien toen reeds kon worden voorzien dat de Griekse export zich op bepaalde andere lidstaten zou richten, zoals ook het Gerecht in zijn arrest betoogt.

- (88) Tevens dient te worden opgemerkt dat de Griekse regering destijds risico's nam die voor andere investeerders onaantvaardbaar zouden zijn. In elk geval kon de Griekse regering niet aantonen dat Heracles de noodzakelijke middelen om te kunnen overleven op de kapitaalmarkt had kunnen vinden. Evenmin kon zij aantonen dat, gezien de structuur en de vooruitzichten voor de onderneming, de overheidsmaatregel ten behoeve van Heracles geen steun vormde, omdat normalerwijze binnen afzienbare tijd een redelijk rendement in de vorm van dividenden of vermogensaanwas te verwachten was.
- (89) In deze context wijst de Commissie erop dat de Griekse regering weliswaar beweert dat aan het principe van de particuliere investeerder was voldaan, maar dat zij zichzelf tegenspreekt wanneer zij stelt dat enerzijds de financiële moeilijkheden waarmee Heracles in 1986 te kampen had, werden veroorzaakt door kortstondige problemen in de economie, terwijl zij anderzijds Wet 1386/83 en de activiteiten van de OBR rechtvaardigde met het argument dat deze een noodzakelijke reactie vormden op de bijzondere economische situatie en ontwikkelingen in Griekenland.
- (90) Door de steun vóór de tenuitvoerlegging van de kapitaalvermeerdering niet aan te melden, verzuimde de Griekse regering de krachtens artikel 93, lid 3, van het Verdrag op haar rustende verplichtingen na te komen. Bovendien vormde de verplichting tot kennisgeving van individuele gevallen van steun ingevolge Wet 1386/83 aan ondernemingen met ten minste 300 werknemers in het geval van niet-gevoelige sectoren en aan ondernemingen met ten minste 100 werknemers in het geval van gevoelige sectoren, een voorwaarde voor de goedkeuring van Wet 1386/83 door de Commissie (zie Beschikking 88/167/EEG). De steun werd derhalve onrechtmatig toegekend.

VIII

Beoordeling van de verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt op grond van artikel 92

VIII.1. Toepassing van de afwijkingen in artikel 92, leden 2 en 3, van het Verdrag

- (91) In het licht van het bovenstaande is de Commissie verplicht te beoordelen of een van de afwijkingen in artikel 92, leden 2 en 3, van toepassing is om de betrokken steun vrij te stellen van het algemene steunverbod uit hoofde van artikel 92, lid 1.
- (92) De in artikel 92, lid 2, vastgestelde afwijkingen kunnen in dit geval niet gelden, gezien de aard van de steun, die er niet op was gericht de in dit lid vermelde doelstellingen te bereiken.

- (93) Griekenland kan weliswaar worden geacht aan de criteria voor de in artikel 92, lid 3, onder a), vermelde afwijking te voldoen, omdat de steun voor de bevordering van de economische ontwikkeling van gebieden met een abnormaal lage levensstandaard of een ernstig gebrek aan werkgelegenheid zou gelden, maar het concept van regionale ontwikkeling waaraan deze uitzondering is gekoppeld, is voornamelijk gebaseerd op de verlening van steun voor nieuwe investeringen of een belangrijke uitbreiding of omschakeling van ondernemingen die grote materiële investeringen vergen, met alle bijbehorende kosten. Van de herkapitalisatie van Heracles kan niet worden gezegd dat deze aan de voorwaarden voor deze afwijking voldoet.
- (94) Artikel 92, lid 3, onder c), is op de aan Heracles toegekende steun niet van toepassing, aangezien de steun niet was bedoeld om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde economieën te vergemakkelijken. Met andere woorden, de steun diende geen regionaal doel en hield evenmin verband met de herstructurering van de betrokken onderneming.
- (95) Artikel 92, lid 3, onder d), is niet van toepassing op de aan Heracles toegekende steun, aangezien de steun niet was bedoeld om de cultuur en de instandhouding van het culturele erfgoed te bevorderen.
- (96) Wat de eerste zinsnede van de in artikel 92, lid 3, onder b), bepaalde afwijking — steun om de verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang te bevorderen — betreft, kan deze niet voor de aan Heracles verleende steun gelden, aangezien de bewuste steun niet was bedoeld om de uitvoering van een dergelijk project te bevorderen.
- (97) Aangezien Wet 1386/83, die door de Commissie op basis van de tweede zinsnede van artikel 92, lid 3, onder b), was goedgekeurd om een ernstige verstoring van de Griekse economie op te heffen, de rechtsgrond voor de verlening van steun aan Heracles vormde, kan dergelijke individuele steunverlening uitsluitend uit hoofde van die afwijking worden goedgekeurd.
- VIII.2. Toepasselijkheid van artikel 92, lid 3, onder b)**
- (98) Zoals hierboven vermeld, vormde Wet 1386/83 de rechtsgrond voor de toekenning van steun aan Heracles. Aan de tenuitvoerlegging van de wet werden echter een aantal voorwaarden gesteld, waaronder de verplichting van de Griekse regering om individuele gevallen waarin bepaalde drempels worden overschreden, aan te melden. Deze specifieke aanmeldingsplicht werd ingesteld om de Commissie in staat te stellen belangrijke individuele gevallen te beoordelen op het effect ervan op de intracommunautaire handel en op de mededinging.
- (99) In dit verband wil de Commissie nadrukkelijk erop wijzen dat het geval van Heracles niet op zichzelf stond, maar dat het deel uitmaakte van het integrale programma van de OBR. De economische situatie in Griekenland was tot oktober 1985 steeds verder verslechterd. Door verstoringen van zowel het binnenlandse als het buitenlandse evenwicht was een moeilijke situatie ontstaan, die om krachtige beleidsmaatregelen vroeg. Met name werden de Griekse autoriteiten in september 1985 met hoge buitenlandse betalingen en met druk op de wisselkoers geconfronteerd. Daarom introduceerden zij in oktober 1985 een economisch stabiliserings- en herstelprogramma. Dit programma omvatte maatregelen om de drachme met 15% te devalueren, een niet-rentedragend invoerdepositoprogramma in te voeren, de loonindexering volledig af te schaffen, het belastingstelsel ingrijpend aan te passen en het kredietbeleid en het monetaire beleid te verscherpen. Tegen de tijd dat het bezuinigingsprogramma was ingevoerd, waren al vele Griekse ondernemingen in financiële moeilijkheden geraakt als gevolg van het eerdere loonbeleid, de beperkte mogelijkheden om werknemers te ontslaan, prijscontroles, rentetarieven en overwaardering van de drachme. Toen de Commissie bij Beschikking 88/167/EEG Wet 1386/83 goedkeurde, verklaarde zij dat het voor het welslagen van het bezuinigingsprogramma van belang was dat Griekse ondernemingen economisch gezien zo goed mogelijk presteren. Gezien de grote inspanningen van de Griekse regering om met het stabiliseringsprogramma van oktober 1985 het tot dan toe gevoerde beleid om te schakelen, werden Wet 1386/83 en de activiteiten van de OBR als integrerend deel van een dergelijk programma beschouwd en verenigbaar met artikel 92, lid 3, onder b), geacht.
- (100) Ten aanzien van het doel van de steun, namelijk dat deze is aangewend om een ernstige verstoring van de Griekse economie op te heffen door de sanering van Heracles en de daaropvolgende kapitaaluitbreiding, dient in dit verband te worden opgemerkt dat Heracles destijds als onderneming een belangrijke rol in de Griekse economie vervulde, hetgeen nog steeds het geval is. De Griekse regering onderstreepte dit in haar brief van 3 december 1987 en stelde dat, als de OBR niet was opgetreden, het voortbestaan van het grootste cementconcern met ongeveer 2 000 werknemers, die rechtstreeks werkzaam zijn in de op één na grootste exportsector van Griekenland, in gevaar zou komen. Dit zou ernstige sociale en regionale gevolgen hebben gehad met repercussies voor de Griekse betalingsbalans.
- (101) De Commissie merkt op dat volgens het Verdrag de steun moet worden beperkt tot het minimum dat noodzakelijk is om het doel te bereiken waarvoor deze werd verleend, teneinde verstoring van de mededinging als gevolg van de steun te vermijden.
- (102) Op basis van het bovenstaande aanvaardt de Commissie dat de steun aan Heracles noodzakelijk was om de doelstellingen, vervat in de maatregelen die de Griekse autoriteiten hebben genomen om de ernstige verstoring van de Griekse economie tegen te gaan, te verwezenlijken, maar zij is van oordeel dat de steun niet tot het noodzakelijke minimum beperkt bleef, omdat zij verder ging dan het tegengaan van de ernstige verstoring van de Griekse economie en derhalve de mededinging vervalste en de handel tussen lidstaten beïnvloedde in een mate

die onverenigbaar was met de gemeenschappelijke markt. De ten behoeve van Heracles goedgekeurde maatregelen leidden onmiddellijk tot afschrijving van de schulden, een belangrijke kostenbesparing, doordat het bedrijf geen rente behoeft te betalen over de gekapitaliseerde schuld noch achterstallige rente op verplichtingen aan openbare instellingen. De liquiditeit van de onderneming nam aanzienlijk toe, aangezien haar schulden werden gekapitaliseerd en zij haar crediteuren geen rente of termijnen verschuldigd was, waardoor zij haar klanten op de binnenlandse markt en op de exportmarkten betere kredietvoorwaarden kon bieden en een groter deel van haar productie naar andere lidstaten kon exporteren. De onderneming versterkte hierdoor haar concurrentiepositie, die tot uiting kwam in een toename van haar export en een verschuiving van de bestemming daarvan naar andere lidstaten. Slechts het gedeelte van de steun dat nodig was om de levensvatbaarheid van Heracles te herstellen zonder de handel tussen de lidstaten zodanig te beïnvloeden dat de gemeenschappelijke markt zou worden geschaad, en dat de onderneming niet ten onrechte in een gunstiger concurrentiepositie ten opzichte van haar concurrenten plaatste, kan als verenigbaar met artikel 92, lid 3, onder b), van het Verdrag worden aangemerkt. Dit deel van de steun, dat kan worden opgevat als bedoeld om een ernstige verstoring van de Griekse economie op te heffen, beïnvloedde de handel in die zin dat de onderneming dankzij de staatssteun actief kon blijven en haar export naar lidstaten kon uitbreiden, maar niet in die mate dat de gemeenschappelijke markt werd geschaad. In feite moet de toename van de export van Heracles naar andere lidstaten worden gezien in het licht van een algehele verschuiving van de Griekse export naar andere lidstaten, die zich sinds 1986 voltrok. Zoals hierboven reeds werd vermeld, leidde de ineenstorting van de markten in het Midden-Oosten, die de traditionele exportmarkten van Griekenland vormden, ertoe dat een steeds groter deel van de productie van alle Griekse exporteurs naar de lidstaten ging, voornamelijk wegens het concurrentievermogen van de Griekse export ten opzichte van de Europese productie, die gedurende de periode 1986-1990 niet toereikend was om in de toename van het binnenlandse verbruik te voorzien.

- (103) Teneinde vast te stellen welk gedeelte van de steun niet is te rechtvaardigen op grond van artikel 92, lid 3, onder b), omdat hiermee verder werd gegaan dan het opheffen van een ernstige verstoring van de Griekse economie en de onderneming hierdoor in een financiële en economische situatie geraakte die gunstiger was dan noodzakelijk om haar levensvatbaarheid op de lange termijn te verzekeren, biedt de Commissie hierna een analyse van de economische ontwikkeling en van de financiële situatie van Heracles en schetst zij de meest geschikte methode voor de berekening ervan.

a) De economische ontwikkeling en de financiële situatie van Heracles

- (104) Heracles boekte sinds 1983 verliezen. In 1985 verkeerde de onderneming in acute financiële problemen: in haar

jaarverslag meldde zij een negatief eigen vermogen van 2 163 miljoen GRD, een negatief nettoresultaat van 4 216 miljoen GRD en een negatief resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening van 4 623 miljoen GRD. Tegen eind 1985 bedroegen haar geaccumuleerde verliezen 7 249 miljoen GRD.

- (105) In 1985 en 1986, dit wil zeggen vóór de staatsmaatregel, was de situatie als volgt:
- de onderneming was toegerust met een modern productieapparaat als gevolg van een ingrijpend investeringsprogramma uit het begin van de jaren tachtig (waarbij 1983 het laatste jaar met hoge kapitaaluitgaven vormde);
 - dit investeringsprogramma was grotendeels, zo niet volledig, gefinancierd door bijkomende buitenlandse leningen;
 - de devaluatie van de drachme had een negatieve uitwerking op de kosten van bovenvermelde leningen;
 - de omzetverwachtingen werden negatief beïnvloed door binnenlandse prijscontrolemaatregelen;
 - de teruglopende vraag vanuit de traditionele exportmarkten van de onderneming (Midden-Oosten) ging gepaard met de abrupte daling van de aardolieprijzen in 1985/1986 (waardoor het vermogen van olie-exporterende landen om belangrijke bouwprogramma's te financieren, terugliep).
- (106) De economische en financiële positie van de onderneming werd dus bepaald door de sterke stijging van de financiële lasten als gevolg van de leningen, hetgeen niet alleen een zeer negatief effect had op haar rentabiliteit, maar zelfs tot haar liquidatie dreigde te leiden. Anderzijds kon zij als gevolg van het investeringsprogramma van het begin van de jaren tachtig een relatief forse verbetering van de efficiëntie van de productie tegemoet zien.
- (107) Bij ministerieel besluit van 7 augustus 1986 zette de Griekse regering een schuldbedrag van 27 755 miljoen GRD van Heracles aan verschillende openbare instellingen om in aandelenkapitaal om de onderneming van een faillissement te redden. Aldus werd Heracles verlost van een gedeelte van haar schuld en profiteerde zij van de kostenbesparingen als gevolg van het niet betalen van rente over de leningen en het niet uitkeren van dividenden aan de aandeelhouders. De onderneming kon blijven voortbestaan en hierdoor kon zij delen van haar productie naar andere lidstaten blijven exporteren.

- (108) Onderstaande tabel geeft de financiële en economische situatie van Heracles weer in de periode 1985-1989, dit wil zeggen het effect van de steunmaatregel op de jaarrekening van de onderneming.

(miljoen GRD)

	1985	1986	1987	1988	1989
Vaste activa	27 627	24 507	22 194	26 854	24 572
Vlottende activa	14 301	14 987	17 078	20 438	25 132
Aandelenkapitaal	-2 163	23 054	23 751	32 402	35 866
Langlopende schulden	13 990	4 841	2 768	1 506	687
Kortlopende schulden	30 933	12 679	12 155	12 305	11 249
Totale activa	43 583	40 919	39 820	47 607	49 934
Omzet	29 928	29 840	30 480	34 923	39 549
Exploitatiekosten	28 020	27 356	26 840	29 777	31 940
Exploitatieresultaat	1 908	2 484	3 640	5 146	7 609
Financieel resultaat	-6 530	-4 202	-2 388	-2 087	-1 992
Resultaat uit gewone bedrijfuitoefening	-4 622	-1 718	1 252	3 059	5 617
Buitengewoon resultaat	407	-230	-1 144	-1 634	-2 151
Nettoresultaat	-4 215	-1 948	108	1 425	3 466

Bron: Jaarverslagen van de onderneming 1985-1989.

- (109) Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van enkele belangrijke financiële indicatoren van Heracles voor en na omzetting van de schuld in kapitaal.

	1985	1986	1987	1988	1989
Lang- en kortlopende schulden/totale activa	1,03	0,43	0,37	0,29	0,24
Vlottende activa/kortlopende schulden	0,46	1,18	1,41	1,66	2,23
Nettowinsten (-verliezen) vóór belastingen/totale activa	-0,1	-0,05	0	0,03	0,07

Bron: Jaarverslagen van de onderneming 1985-1989.

- (110) Zoals uit de jaarverslagen van Heracles valt op te maken, was de financiële situatie van de onderneming vóór de omzetting van de schuld bijzonder precair: de hoge financiële kosten als gevolg van de grote bedragen aan uitstaande leningen leidden tot aanzienlijke verliezen, die het kapitaal van de onderneming uitholden. Tevens valt op te merken dat Heracles, ook gedurende de meest kritieke jaren van de bedrijfsactiviteit van de onderneming, positieve exploitatieresultaten bleef boeken, zonder rekening te houden met de financiële kosten, en dat haar povere financiële resultaten nauw verband hielden met de bijzonder zwakke situatie van de gehele Griekse economie.

b) Alternatieve methoden voor de berekening van het gedeelte van de steun dat het noodzakelijke minimum overschreed

- (111) Zoals hierboven reeds vermeld, had de Commissie bij de uitbreiding van de procedure van artikel 93, lid 2,⁽¹⁶⁾ en na de uitspraak van het Gerecht ernstige twijfel over de vraag of de steun aan Heracles als verenigbaar met

⁽¹⁶⁾ Zie voetnoot 1.

de gemeenschappelijke markt kon worden beschouwd. Met name betwijfelde de Commissie ten eerste of de in artikel 92, lid 3, onder b), vervatte afwijking voor de steun aan Heracles kan gelden. Zij was van mening dat de concurrentiepositie van Heracles na de steun mogelijk sterker was dan nodig om het voortbestaan van de onderneming te verzekeren.

- (112) Na bestudering van de financiële kosten van Titan en Heracles ten opzichte van hun omzet en hun afzetvolume concludeerde de Commissie dat Heracles voor ongeveer 5 miljard GRD was overgekapitaliseerd en dat dus de steun niet tot het noodzakelijke minimum beperkt was gebleven.
- (113) Na de uitbreiding van de procedure van artikel 93, lid 2, ontving de Commissie uitvoerige opmerkingen van belanghebbenden, onder andere over de wijze waarop de minimaal noodzakelijke schuldomezetting om de levensvatbaarheid van Heracles te waarborgen, moest worden berekend.
- (114) De *British Cement Association* gaf namens haar leden opdracht tot een studie door professor George Yarrow (Hertford College) over de economische aspecten van de steun. In zijn eerste verslag kwam hij tot een raming van de mate van overkapitalisatie van Heracles door de kasstroom van de onderneming zoals aangegeven in de jaarrekening, te analyseren. Op verzoek van de Commissie heeft de Britse cementbedrijfstak George Yarrow om aanvullend commentaar verzocht, aangezien de conclusies waartoe hij in het eerste verslag was gekomen, eerder een vaststelling achteraf waren en uitsluitend als gegevens over voorbije gebeurtenissen konden worden gebruikt.
- (115) In de beoordeling ex ante en de berekeningen die hij vervolgens opstelde op basis van een vergelijking van de financiële structuren, ging Yarrow ervan uit dat de investeringen van Heracles (in vergelijking met Titan) op dezelfde wijze werden gefinancierd als Titans activiteiten als geheel, dit wil zeggen via een soortgelijke mix van schulden en eigen vermogen en soortgelijke betalingen en lasten in verband met schulden en eigen vermogen. Hiervan uitgaande wijzen de afschrijvingen en de gegevens inzake het vermogen uit dat de leningscapaciteit van Heracles, bij gelijkblijvende omstandigheden, medio jaren tachtig ongeveer tweemaal zo groot was als die van Titan. Op basis hiervan kwam de *British Cement Association* tot de conclusie dat de schuldomezetting van Heracles in 1986 het strikt noodzakelijke niveau met ongeveer 15,5 miljard GRD had overschreden.
- (116) In haar klacht stelde *Titan* dat het kapitalisatiebedrag te hoog was en dat een omzetting van die orde van grootte niet alleen onnodig, maar ook onevenredig was ten opzichte van de omvang en de behoeften van de onderneming. Volgens *Titan* had het minimumniveau van schuldomezetting waarmee de levensvatbaarheid van Heracles zou zijn gewaarborgd, zodanig moeten worden vastgesteld dat de onderneming haar schulden kon blijven aflossen en toch in bedrijf kon blijven. Hiertoe had *Titan* de verwachte cashflow van Heracles na 1986 geanalyseerd, aangezien schulden hieruit worden betaald.
- (117) Aan de hand van haar berekeningen op basis van de financiële gegevens uit de jaarverslagen van Heracles, concludeert *Titan* dat Heracles in 1987 en daarna voldoende cashflow heeft gegenereerd om ten minste 15 miljard GRD meer aan schulden te kunnen dragen of zelfs 20 miljard GRD indien de lasten van terugbetalingen van kapitaal op latere jaren komen te rusten.
- (118) Om aan te tonen dat de omzetting van schulden in aandelenkapitaal van 1986 niet tot overkapitalisatie van de onderneming leidde, diende *Heracles* bij de Commissie een verslag in dat was opgesteld door professor Joseph Hassid (Universiteit van Piraeus) en professor Emmanual Sakellis (Universiteit van Athene Pantion). Hun berekeningen waren gemaakt door verschillende kapitaalstructuurverhoudingen van Heracles te vergelijken met referentiegegevens, ontleend aan vier grote steekproeven bij internationale cementproducenten⁽¹⁷⁾. De steekproeven omvatten niet alleen levensvatbare ondernemingen, maar ook ondernemingen die met problemen kampten.
- (119) Het verslag is bedoeld om te bepalen met welk nettobedrag de nettowaarde van Heracles per 31 december 1985 had moeten worden vergroot om de levensvatbaarheid van de onderneming te verzekeren. Wil een onderneming als levensvatbaar worden aangemerkt, dan moet de waarde van haar langlopende kapitaal groter zijn dan die van haar vaste activa. Is dit niet het geval, dan zou een onderneming een gedeelte van haar vaste activa door middel van kortlopende leningen moeten financieren; in dat geval zou zij niet gezond zijn, omdat haar werkkapitaal (dat tevens voorraden omvat die niet werkelijk liquide zijn) ontoereikend zou zijn om dergelijke kortlopende schulden te dekken.
- (120) Om vast te stellen welk bedrag aan kortlopende schulden in eigen vermogen zou moeten worden omgezet, is financiële informatie gebruikt uit balansen van de vier steekproeven, teneinde financiële indicatoren van individuele ondernemingen en groepen ondernemingen te ramen en het geometrisch gemiddelde van de vier gemiddelden van de steekproeven te gebruiken als passende kritische waarde waarmee de financiële herstructurering van Heracles zou moeten convergeren. Voor de steekproeven werd het volgende berekend: i) de nettowaarde plus langlopende schulden gedeeld door vaste activa, ii) de vaste activa in verhouding tot nettowaarde en iii) de Z-score (een waarde voor de beoordeling van de waarschijnlijkheid van een faillissement).

⁽¹⁷⁾ Eerste steekproef: Troy Almanac of Business and Financial Ratios (441 ondernemingen die zich gedurende de periode van juli 1984 tot juni 1985 bezighielden met cementproductie (cement, waterbouw). Tweede steekproef: Value Line-databases (alle cementbedrijven in de Verenigde Staten in 1985). Derde steekproef: Robert Morris & Associates: Annual Statement Studies (209 bedrijven die zich gedurende de periode van april 1985 tot maart 1986 bezighielden met de productie van cement en aanverwante producten). Vierde steekproef: Robert Morris & Associates: Annual Statement Studies (136 ondernemingen in kant-en-klaar betonmix gedurende de periode van april 1985 tot maart 1986).

- (121) Wat het eerste cijfer betreft, werd het bedrag waarmee het langlopend kapitaal van Heracles had moeten worden vergroot, geraamd op 27,5 miljard GRD. Met andere woorden: dit bedrag had moeten worden omgezet van kortlopende schulden in hetzij langlopende leningen, hetzij eigen vermogen om dezelfde uitkomst te verkrijgen als in de vier steekproeven. Gegeven het feit dat een totaal van 20,2 miljard GRD van de kortlopende schulden van Heracles in augustus 1986 in eigen vermogen werd omgezet (de overige 7,5 miljard GRD betrof een omzetting van langlopende leningen in eigen vermogen), werd feitelijk een geringer bedrag gekapitaliseerd dan dat van de ratio. Een soortgelijk resultaat wordt met de andere ratio's bereikt.
- (122) Om te bestuderen in hoeverre met de omzetting van de schuld een groter bedrag gemoeid was dan nodig om de levensvatbaarheid van de onderneming te behouden, meent de Commissie dat het, gezien het specifieke karakter van de cementmarkt in Griekenland, zinvol is om Heracles met zijn kleinere, maar aanhoudend winstgevend Griekse concurrent Titan te vergelijken, zoals zij ook in november 1995 heeft gedaan toen zij de procedure van artikel 93, lid 2, uitbreidde. Een dergelijke vergelijking wordt gerechtvaardigd door het feit dat beide onder dezelfde moeilijke economische omstandigheden opereerden en met vergelijkbare kosten te maken hadden, zoals de kosten van arbeid, energie en interesten. Ten tijde van de kapitalisatie verschilden de heersende marktomstandigheden voor Griekse producenten immers aanzienlijk van die van hun Europese concurrenten, met name ten aanzien van het macro-economisch klimaat, de grondstoffenprijzen en voorwaarden, de voorschriften uit hoofde van het nationale vennootschapsrecht, het stelsel voor vaststelling van prijzen en de afhankelijkheid van exportmarkten.
- (123) Bovendien meent de Commissie met betrekking tot het financiële jaar dat als referentie werd gekozen, evenals in haar besluit om de procedure van artikel 93, lid 2, uit te breiden, dat 1987 het juiste referentiejaar is, aangezien dit het eerste normale exploitatiejaar van Heracles was na ontvangst van de steun. Deze vergelijking biedt de mogelijkheid de situatie te bestuderen op het moment waarop het overheidsoptreden geschiedde.
- (124) De Commissie meent dat de vergelijking tussen de financiële structuur van Heracles en die van Titan op basis van drie financiële cijfers moet worden gemaakt, namelijk de netto financiële lasten over de omzet, de netto financiële lasten per ton verkocht cement en de netto financiële lasten per ton geproduceerd cement. Gezien de informatie die in de loop van de uit hoofde van artikel 93, lid 2, ingeleide procedure is uitgewisseld, is de Commissie van oordeel dat het passend is om aan de beide andere cijfers, die in haar beschikking van november 1995 werden gebruikt om de procedure van artikel 93, lid 2, uit te breiden, een derde cijfer toe te voegen, namelijk de „financiële lasten per ton geproduceerd cement”. Hierdoor kan de Commissie de beide ondernemingen beter vergelijken, in die zin dat de verschillende leveringsstrategieën die in het ene geval uit de opslag van productie en in het andere geval uit directe levering vanuit productie voortkomen, beter tegen elkaar kunnen worden afgewogen.
- (125) Op basis van de op 8 februari 1999 van de Griekse autoriteiten ontvangen informatie, die de Commissie in staat stelt haar uiteindelijke conclusie beter te nuanceren, kan de Commissie dus de financiële methode voor het berekenen van de overkapitalisatie van Heracles verfijnen. De berekening gaat uit van gedetailleerder configuraties van financiële lasten, voor zowel Heracles als Titan, in die zin dat inkomsten uit deelnemingen op het totale bedrag van de financiële lasten van beide ondernemingen in mindering worden gebracht.
- (126) Naar aanleiding hiervan merkt de Commissie op dat de netto financiële lasten van Titan 10,1% van haar omzet vormden, terwijl deze voor Heracles slechts 8,1% bedroegen. De netto financiële kosten per verkochte ton bedragen 469,9 GRD/ton voor Titan en 392,7 GRD/ton voor Heracles, en de netto financiële kosten per geproduceerde ton zijn 423,5 GRD/ton voor Titan en 471,2 GRD/ton voor Heracles.
- (127) Door het gemiddelde theoretische bedrag van de netto financiële uitgaven die Heracles had bespaard, aan de hand van dezelfde ratiowaarden als Titan te berekenen, concludeert de Commissie dat de overkapitalisatie van Heracles 2 488 miljoen GRD (ongeveer 7 miljoen EUR) bedraagt.
- (128) Deze methode geeft een geringer verschil tussen de financiële lasten van de beide ondernemingen en dienengevolge een geringer bedrag aan overkapitalisatie ten opzichte van Titan te zien. De redelijkheid van deze methode ligt in het feit dat de financiële lasten die in de vergelijking tussen Heracles en Titan worden gebruikt, overeenkomstige bedragen zijn, omdat beide nettobedragen zijn en dus vergelijkbaar. In de financiële wereld worden voor dit soort analyses bij voorkeur netto in plaats van bruto financiële lasten gebruikt, omdat deze cijfers nauwkeuriger zijn.
- (129) Het bedrag van 2 488 miljoen GRD is het bedrag van de schuldkapitalisatie waarmee het niveau dat noodzakelijk was om de levensvatbaarheid van Heracles op de lange termijn te verzekeren, werd overschreden. Deze overkapitalisatie leidde tot vervalsingseffecten op de Europese cementmarkt, in die zin dat de onderneming hierdoor haar concurrentiepositie wist te versterken, hetgeen tot uiting kwam in een toename van haar uitvoer en een heroriëntatie van haar export naar andere lidstaten. Dit gedeelte van de steun, dat niet nodig was om de levensvatbaarheid van Heracles te herstellen en niet als een middel ter voorkoming van ernstige verstoring van de Griekse economie viel aan te merken en dat de onderneming ten opzichte van haar concurrenten ten onrechte in een gunstiger positie plaatste, is niet verenigbaar met artikel 92, lid 3, onder b), van het Verdrag. De hieruit voortkomende financiële voordelen dienen te worden teruggevorderd om de voorgaande mededingingssituatie te herstellen.
- (130) De gehanteerde benadering stelt de Commissie in staat de overkapitalisatie van Heracles te berekenen op basis van de ten tijde van de overheidsinterventie beschikbare informatie, dit wil zeggen zonder bestudering achteraf op basis van gebeurtenissen die zich na de omzetting van de schuld hebben voorgedaan en die op het

moment van de steunverlening niet bekend waren. Om bovenvermelde redenen betwist de Commissie de benadering van Titan voor de berekening van het teveel aan eigen vermogen van Heracles, aangezien deze is gebaseerd op de analyse van de kasstromen van de onderneming na 1986 en op haar mogelijkheden om rente en aflossing over haar schuld te betalen.

- (131) Bovendien relateert de benadering van de Commissie om de overkapitalisatie te bepalen de financiële lasten van de beide ondernemingen direct aan hun productie, uitgedrukt in zowel geld- als fysieke waarde. Op basis hiervan kunnen bepaalde kunstmatige aannamen die door de British Cement Association worden gehanteerd om het teveel aan eigen vermogen van Heracles te bepalen, zoals soortgelijke financiële structuren van Titan en Heracles en een soortgelijke mix van schulden en eigen vermogen, gebruikt om de activiteiten van beide ondernemingen te financieren, van de hand worden gewezen, omdat deze aannamen niet geheel met de realiteit van dat moment overeenstemmen.
- (132) Bovendien betwist de Commissie de door Heracles gehanteerde benadering om aan te tonen dat de onderneming niet was overgekapitaliseerd, aangezien deze was gebaseerd op de vergelijking van Heracles met een groot aantal internationale cementproducenten. Zoals hierboven reeds vermeld, verschilden de marktomstandigheden voor Griekse producenten ten tijde van de kapitalisatie aanzienlijk van die van hun concurrenten elders in de wereld en de analyses op basis van de vergelijking van financiële cijfers van ondernemingen die in een andere omgeving en onder andere omstandigheden opereren, worden niet accuraat geacht.
- (133) In bovenstaande analyse is niet alleen rekening gehouden met de oorspronkelijke twijfels van de Commissie ten aanzien van de verenigbaarheid van de betrokken steun, maar ook met haar bestudering van het vervalsende effect van de steun in de context van de Gemeenschap. Hierbij heeft de Commissie beoordeeld of de steun werd toegekend in overeenstemming met Beschikking 88/167/EEG (dit wil zeggen met Wet 1386/83) en met artikel 92 van het Verdrag. De analyse laat zien dat ten aanzien van de omzetting van een gedeelte van de schulden van Heracles in kapitaal in 1986 kan worden geoordeeld dat deze door de Griekse regering overeenkomstig Beschikking 88/167/EEG inzake Wet 1386/83 is verricht.
- (134) Wat de verenigbaarheid van de steun met artikel 92 van het Verdrag betreft, toont bovenvermeld onderzoek echter eveneens aan dat een deel van de totale steun van 27 755 miljoen GRD, namelijk 25 267 miljoen GRD, op grond van artikel 92, lid 3, onder b), van het Verdrag als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden beschouwd, in die zin dat deze een ernstige verstoring van de Griekse economie tegenging, zonder de handel dermate te beïnvloeden dat de gemeenschappelijke markt zou worden geschaad en zonder dat de onderneming hierdoor ten onrechte in een gunstiger positie kwam ten opzichte van haar concurrenten. Anderzijds toont de analyse ook dat Heracles voor een bedrag van 2 488 miljoen GRD werd overgekapitaliseerd. Om het vervalsende effect van de steun in de

markt ongedaan te maken gelast de Commissie de Griekse regering dan ook om het bedrag van 2 488 miljoen GRD van Heracles terug te vorderen. Over de terug te vorderen bedragen is rente verschuldigd vanaf de datum waarop zij aan de ontvanger ter beschikking werden gesteld, totdat zij daadwerkelijk zijn geïnd. De rente wordt berekend op basis van het referentietarief dat wordt gebruikt voor het berekenen van het subsidie-equivalent van regionale steun op het tijdstip waarop de steun werd toegekend.

- (135) Met bovenstaande analyse heeft de Commissie derhalve voldaan aan haar plicht om te bestuderen of de steun de mededinging verstoort en het intracommunautaire handelsverkeer ongunstig beïnvloedde, waartoe zij door het Gerecht werd verplicht, toen dit de positieve beschikking van de Commissie ter zake van steunverlening aan Heracles nietig verklaarde.

IX

Conclusies

- (136) De Commissie heeft met bovenstaande analyse aangetoond dat de steun onwettig is en ten dele onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt.
- (137) Heracles betoogt dat het terugdraaien van het besluit van de Commissie over de verenigbaarheid van de steun in strijd zou zijn met de beginselen van gewettigd vertrouwen en behoorlijk bestuur. Met betrekking tot de opmerking van Heracles dat de feiten waarop de Commissie haar besluit heeft gebaseerd, ongewijzigd blijven, kan worden gesteld dat het Gerecht in zijn arrest van de Commissie verlangt dat deze niet alleen de voorspelbare effecten van steun beoordeelt, maar ook — althans impliciet — de Commissie de taak oplegt zich te buigen over de gevolgen die zich gedurende de periode 1986-1991 feitelijk hebben voorgedaan. Daarom gaat het bij de feiten waarmee de Commissie rekening moet houden niet alleen om die welke betrekking hebben op de periode waarin de steun werd toegekend, maar ook om die welke later zijn geschied.
- (138) Bovendien verklaart de Commissie dat volgens de vaste rechtspraak van het Hof⁽¹⁸⁾, gezien het verplichte karakter van het toezicht op staatssteun door de Commissie uit hoofde van artikel 93 van het Verdrag, ondernemingen waaraan steun is toegekend, in beginsel geen verwachtingen mogen koesteren omtrent de wettigheid van de steun, tenzij deze is toegekend in overeenstemming met de in dat artikel vervatte procedure. Het feit dat de Commissie aanvankelijk de steun aan Heracles had goedgekeurd, geeft voor Heracles als ontvangende onder-

⁽¹⁸⁾ Zie het arrest van het Hof van Justitie van 20 september 1990 in zaak C-5/89, Commissie tegen Duitsland, Jurisprudentie 1990, blz. I-3437, r.o. 14, en het arrest van 14 januari 1997 in zaak C-169/95, Spanje tegen Commissie, Jurisprudentie 1997, blz. I-0135, r.o. 53.

neming geen aanleiding tot gewettigd vertrouwen, aangezien de desbetreffende beschikking tijdig voor het Gerecht werd aangevochten en door die rechterlijke instantie nietig werd verklaard. Derhalve kan de misslag van de Commissie de gevolgen van het onwettig gedrag van Griekenland niet ongedaan maken,

2. Terugvordering dient in overeenstemming met de procedures van het nationale recht te geschieden. Over de terug te vorderen bedragen is rente verschuldigd vanaf de datum waarop zij aan de ontvanger ter beschikking werden gesteld tot het tijdstip van de feitelijke terugbetaling. De rente dient te worden berekend op basis van het referentietarief dat wordt toegepast voor de berekening van het subsidie-equivalent van regionale steun op het tijdstip waarop de steun werd toegekend.

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De herkapitalisatie voor een bedrag van 27 755 miljoen GRD ten gunste van Heracles General Cement Company vormt steun in de zin van artikel 92, lid 1, van het Verdrag. Een gedeelte van bovenbedoelde steun, ten bedrage van 25 267 miljoen GRD, wordt verenigbaar met de gemeenschappelijke markt geacht, aangezien het voldoet aan de voorwaarden voor de afwijking in artikel 92, lid 3, onder b), van het EG-Verdrag. Het resterende deel van de steun ten bedrage van 2 488 miljoen GRD is onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Artikel 2

1. Griekenland dient alle noodzakelijke maatregelen te nemen om de in artikel 1 bedoelde onverenigbare steun die onrechtmatig werd toegekend, van de ontvanger terug te vorderen en dient het gedeelte van de steun ten bedrage van 2 488 miljoen GRD, bedoeld in artikel 1, in te trekken.

Artikel 3

Griekenland dient de Commissie binnen twee maanden na kennisgeving van deze beschikking in kennis te stellen van de maatregelen die het heeft getroffen om daaraan te voldoen.

Artikel 4

Deze beschikking is gericht tot de Helleense Republiek.

Gedaan te Brussel, 17 maart 1999.

Voor de Commissie
Karel VAN MIERT
Lid van de Commissie

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE**van 25 november 1999****met betrekking tot de door Portugal ingestelde steunregeling voor het wegwerken van de schulden van intensieve veehouderijbedrijven en het stimuleren van de varkenshouderij***(Kennisgeving geschied onder nummer C(1999) 4861)***(Slechts de tekst in de Portugese taal is authentiek)**

(2000/200/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op Verordening (EEG) nr. 2759/75 van de Raad van 29 oktober 1975 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector varkensvlees⁽¹⁾, laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 3290/94⁽²⁾, en Verordening (EEG) nr. 2777/75 van de Raad van 29 oktober 1975 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector slachtpluimvee⁽³⁾, laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 2916/95⁽⁴⁾, en met name op artikel 21, respectievelijk artikel 19,

Na de belanghebbenden te hebben aangemaand hun opmerkingen kenbaar te maken⁽⁵⁾,

Overwegende hetgeen volgt:

I**Procedure**

- (1) Bij hoofdstuk I van het Portugese wetsdecreet nr. 146/94 van 24 mei 1994 is een kredietlijn geopend voor het wegwerken van de schulden van intensieve veehouderijbedrijven en bij hoofdstuk II van hetzelfde wetsdecreet een kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij. Dit wetsdecreet is bekendgemaakt in het Portugese staatsblad⁽⁶⁾.
- (2) Omdat de Portugese autoriteiten deze staatssteun niet overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag hebben aangemeld, hebben de diensten van de Commis-

sie hun per brief van 26 november 1996 verzocht om binnen 15 werkdagen het bestaan en de inwerkingtreding van de betrokken steunmaatregel te bevestigen en informatie te verstrekken over de eventuele budgettaire gevolgen ervan en over de kenmerken van één van die kredietlijnen. Bij brief van 23 december 1996 hebben de Portugese autoriteiten het bestaan bevestigd van wetsdecreet nr. 146/94 betreffende staatssteun in de vorm van kredietlijnen voor het wegwerken van de schulden van intensieve veehouderijbedrijven en voor het stimuleren van de varkenshouderij. Bijgevolg is die steunmaatregel onder nummer NN 65/97 opgenomen in het register van de niet-aangemelde steunmaatregelen.

- (3) Bij brief van 23 mei 1997, geregistreerd op 27 mei 1997, heeft de Permanente Vertegenwoordiging van Portugal bij de Europese Unie de Commissie de in de brieven van 26 november 1996 en 5 mei 1997 gevraagde gegevens verstrekt.
- (4) Bij brief van 10 oktober 1997 heeft de Commissie Portugal in kennis gesteld van haar besluit de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag in te leiden ten aanzien van de betrokken steunmaatregel. In diezelfde brief heeft de Commissie Portugal aangemaand eventuele opmerkingen kenbaar te maken binnen één maand na de datum van bovengenoemde brief.
- (5) Het besluit van de Commissie om de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag in te leiden, is bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*⁽⁷⁾. De Commissie heeft de overige lidstaten en de andere belanghebbenden aangemaand hun opmerkingen over de betrokken maatregelen kenbaar te maken binnen één maand na de desbetreffende bekendmaking in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen*.
- (6) Portugal heeft zijn opmerkingen meegedeeld bij brief van 13 januari 1998.

⁽¹⁾ PB L 282 van 1.11.1975, blz. 1.⁽²⁾ PB L 282 van 1.11.1975, blz. 77.⁽³⁾ PB L 349 van 31.12.1994, blz. 105.⁽⁴⁾ PB L 305 van 19.12.1995, blz. 49.⁽⁵⁾ PB C 83 van 18.3.1998, blz. 5.⁽⁶⁾ Diário da República — Série I-A, n.º 120, van 24 mei 1994.⁽⁷⁾ Zie voetnoot 5.

II

Beschrijving van de betrokken steunmaatregelen

- (8) Wetsdecreet nr. 146/94 van 24 mei 1994 heeft ten doel de ernstige structurele problemen in de grondloze intensieve veehouderij te verhelpen. Anderzijds kwam de betrokken sector niet in aanmerking voor de door het EOGFL, afdeling Oriëntatie, medegefinancierde operationele programma's. Bij het wetsdecreet worden twee maatregelen ingesteld: een kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij (varkenshouderij, pluimveehouderij, konijnenhouderij) en een kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij (uitsluitend varkenshouderij en -mesterij op gesloten bedrijven).

Kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij

- (9) Deze kredietlijn heeft ten doel:
- het voor de begunstigden gemakkelijker te maken met de kredietinstellingen opnieuw te onderhandelen over de aangegane schulden, voorzover die betrekking hebben op de veehouderij en kan worden aangetoond dat zij zijn aangegaan voor investeringen die zijn gedaan tussen 1 januari 1985 en 31 december 1993 met het oog op de modernisering van de installaties, de verbetering van de hygiëne en de milieubescherming;
 - de betrokken bedrijven middelen ter beschikking te stellen voor de aflossing van nog niet betaalde schulden die tussen 1 januari 1992 en 31 december 1993 bij leveranciers van investeringsgoederen zijn gemaakt.
- (10) De steun wordt toegekend in de vorm van een rentesubsidie op bankleningen. De leningen hebben een looptijd van ten hoogste vijf jaar, jaarlijks aflosbaar vanaf het tweede jaar. De rentesubsidie is variabel en degressief vanaf het eerste jaar (eerste jaar 60%; tweede jaar 45%; derde jaar 30%). Vanaf het vierde jaar wordt geen rentesubsidie meer betaald. De rentesubsidies worden berekend op basis van een referentiepercentage van 13%, zoals vastgesteld bij wetsdecreet nr. 359/89 van 18 november 1989⁽⁸⁾.
- (11) De te verlenen kredieten mogen in totaal niet meer dan 28 miljard PTE bedragen.

Kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij

- (12) Deze kredietlijn heeft ten doel financiële middelen ter beschikking te stellen van de varkenshouderijbedrijven voor het aankopen van productiefactoren (intermediair verbruik).
- (13) De steun wordt toegekend in de vorm van een rentesubsidie op bankleningen. De leningen hebben een looptijd van ten hoogste vier jaar, jaarlijks aflosbaar. De rentesubsidies, uitgedrukt als percentage van de rentevoet voor de betrokken kredieten, zijn variabel en degressief vanaf het eerste jaar (eerste jaar 10%; tweede jaar 8%; derde jaar 6% en vierde jaar 4%).
- (14) De te verlenen kredieten mogen in totaal niet hoger zijn dan 7,632 miljard PTE.

III

Beschrijving van de redenen voor de inleiding van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag

- (15) De overwegingen op grond waarvan de Commissie heeft besloten de procedure van artikel 88, lid 2, van het Verdrag in te leiden, kunnen als volgt worden samengevat.
- (16) Met betrekking tot de kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij is de Commissie van oordeel dat de maatregel niet aan de nodige voorwaarden voldoet om te worden beschouwd als reddings- of herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden, als bedoeld in de momenteel geldende communautaire kaderregeling⁽⁹⁾. In punt 2.2 van die kaderregeling is bepaald dat, als het om dergelijke steun in de landbouwsector gaat, de lidstaten de desbetreffende bijzondere voorschriften van de Commissie kunnen blijven toepassen.
- (17) De bijzondere voorschriften inzake herstructurering van bedrijven in de landbouwsector kunnen slechts van toepassing zijn wanneer aan drie voorwaarden wordt voldaan: de steun moet verband houden met reeds gedane investeringen; de steun (eventueel gecombineerd met eerdere steun voor dezelfde investeringen) mag bepaalde percentages niet overschrijden; de bedrijven moeten bepaalde garanties bieden op het punt van hun levensvatbaarheid en het faillissementsrisico moet reëel zijn.
- (18) De Commissie was van oordeel dat de door Portugal toegepaste kredietlijn wel in overeenstemming was met de eerste voorwaarde, maar niet met de andere twee.

⁽⁸⁾ Momenteel bedraagt het nationale referentiepercentage 8%.

⁽⁹⁾ PB C 368 van 23.12.1994, blz. 12.

- (19) Met betrekking tot de kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij was de Commissie van oordeel dat, aangezien het gaat om steun voor de aankoop van productiefactoren ter stimulering van de varkenshouderij, de maatregel niet als investeringssteun kan worden beschouwd maar als een lening op korte termijn („beheerskredieten”). De betrokken maatregel voldoet niet aan het belangrijkste criterium van de communautaire regelgeving terzake, namelijk een looptijd van ten hoogste één jaar.

IV

Motivering door Portugal

- (20) Bij brief van 13 januari 1998 heeft de Portugese regering haar opmerkingen met betrekking tot de in afdeling III beschreven maatregelen meegedeeld.
- (21) In het algemeen verklaren de Portugese autoriteiten dat de betrokken steunregeling de enige manier is waarop de Portugese staat steun verleent aan de sector van intensieve veehouderij die het bijzonder moeilijk heeft, vooral om de volgende drie redenen:
- de vervroegde openstelling van de grenzen voor landbouwproducten, wat heeft geleid tot grotere invoer en derhalve tot een grotere druk op de prijzen en een sterke prijsdaling;
 - de hoge rentepercentages die door de banken worden toegepast, vooral in de landbouwsector;
 - de hoge prijzen voor diervoeders als gevolg van de droogte (en de daaruit voortvloeiende slechte oogst) van 1993 en de perifere ligging ten opzichte van de overige lidstaten.

Volgens de Portugese autoriteiten is de marktsituatie voor de intensieve veehouderij, ondanks de steunmaatregelen, niet verbeterd. In 1993 was Portugal nog volledig zelfvoorzienend, momenteel is het netto-importeur voor 20% van het interne verbruik.

Kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij

- (22) De Portugese autoriteiten wijzen erop dat de Commissie erkent dat „de steun lager blijft dan het maximumpercentage dat de Commissie in de regel toestaat”. In dit verband is de juiste betekenis van de zin „de Commissie neemt echter in aanmerking dat bij de toekenning van de steun geen aandacht aan de inachtneming van de

onder ii) vermelde plafonds is besteed, aangezien de overschrijding ervan pas achteraf is geconstateerd” niet helemaal duidelijk. Volgens de Portugese autoriteiten acht de Commissie de louter formele kwestie van het moment waarop de niet-naleving van de maxima is geconstateerd, belangrijker dan het fundamentele probleem van de inachtneming van de maxima.

- (23) Volgens de Commissie is de steunregeling niet in overeenstemming met de bij Verordening (EG) nr. 950/97 van de Raad⁽¹⁰⁾ vastgestelde sectorale beperkingen. De Portugese autoriteiten hebben de indruk dat volgens de Commissie de sectorale beperkingen van de verordening van toepassing zijn op de regeling inzake steunverlening aan landbouwbedrijven, aangezien zij ervan uitgaat dat die beperkingen deel uitmaken van het landbouwstructuurbeleid. Deze eis maakt evenwel geen deel uit van de in de kaderregeling vastgestelde criteria, en derhalve zijn volgens de Portugese autoriteiten de beperkingen niet van toepassing.
- (24) Met betrekking tot de levensvatbaarheid van de bedrijven wijzen de Portugese autoriteiten erop dat de criteria van de Commissie uitsluitend betrekking hebben op het begrip levensvatbaarheid, zonder dat nader is aangegeven of het gaat om economische dan wel financiële levensvatbaarheid. Anderzijds zijn de Portugese autoriteiten van oordeel dat niet zomaar mag worden aangenomen dat de banken uitsluitend de financiële situatie van het bedrijf hebben onderzocht.

Kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij

- (25) Met betrekking tot deze maatregel heeft de Commissie geen opmerkingen van de Portugese regering ontvangen.

V

Beoordeling van de steunmaatregelen**Toepasselijkheid van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag**

- (26) In artikel 21 van Verordening (EEG) nr. 2759/75 en artikel 19 van Verordening (EEG) nr. 2777/75 is bepaald dat de artikelen 92 tot en met 94 van het Verdrag (thans de artikelen 87 tot en met 89) van toepassing zijn op de productie van en de handel in de in artikel 1, lid 1, van die verordeningen genoemde producten.

⁽¹⁰⁾ PB L 142 van 2.6.1997, blz. 1.

(27) Krachtens artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag zijn steunmaatregelen van de staten of in welke vorm dan ook met staatsmiddelen bekostigde steunmaatregelen, die de mededinging door begunstiging van bepaalde ondernemingen of bepaalde producties vervalsen of dreigen te vervalsen, onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, voorzover deze steun het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloed.

(28) De communautaire productie van vlees en andere producten verkregen van varkens, pluimvee en konijnen, bedraagt 22,31 miljoen ton⁽¹¹⁾. De Portugese productie van vlees en andere producten verkregen van varkens, pluimvee en konijnen bedraagt 0,54 miljoen ton. Tussen de Gemeenschap en Portugal bestaat er een aanzienlijk handelsverkeer van deze producten. In 1997 heeft Portugal 75 900 ton uit de andere lidstaten ingevoerd en 4 100 ton uitgevoerd. Deze handelsstromen komen voor Portugal overeen met 6,0 miljoen EUR aan uitvoer en 160,5 miljoen EUR aan invoer.

(29) De betrokken maatregelen kunnen derhalve invloed hebben op het intracommunautaire handelsverkeer van varkens- en pluimveeproducten, aangezien dat handelsverkeer wordt beïnvloed door elke vorm van steunverlening waardoor handelaren in één lidstaat worden bevoordeeld ten opzichte van die in de andere lidstaten. De betrokken maatregelen hebben een rechtstreeks en onmiddellijk effect op de productiekosten van de bedrijven in de sector van intensieve veehouderij in Portugal. Bijgevolg is er sprake van economisch voordeel ten opzichte van de bedrijven in andere lidstaten die geen vergelijkbare steun ontvangen. Derhalve vervalsen de maatregelen de mededinging of dreigen zij die te vervalsen.

(30) Op grond van bovenstaande overwegingen moeten de betrokken maatregelen worden beschouwd als steunmaatregelen van de staten die voldoen aan de criteria van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag.

Mogelijke afwijkingen van artikel 87 van het EG-Verdrag

(31) Van het in artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag vastgelegde beginsel van onverenigbaarheid kan worden afgeweken.

(32) De in artikel 87, lid 2, van het EG-Verdrag vastgestelde afwijkingen van deze onverenigbaarheid zijn duidelijk niet van toepassing. De Portugese autoriteiten hebben dat ook nooit beweerd.

(33) De in artikel 87, lid 3, van het EG-Verdrag vastgestelde afwijkingen moeten restrictief worden geïnterpreteerd bij de evaluatie van een steunregeling van regionale of sectorale aard of in geval van individuele toepassingen van algemene steunregelingen. De betrokken afwijkingen zijn uitsluitend van toepassing wanneer de Commissie van oordeel is dat de steunmaatregel noodzakelijk is voor de verwezenlijking van één van de betrokken doel-

stellingen. Wanneer de betrokken afwijkingen zouden worden toegestaan voor steunmaatregelen die niet aan die voorwaarde voldoen, zou de weg worden geopend voor verstoringen van het handelsverkeer tussen de lidstaten en voor concurrentiedistorsies waarvoor uit communautair oogpunt geen enkele verantwoording bestaat, en bijgevolg voor ongeoorloofde voordelen ten gunste van handelaren van bepaalde lidstaten.

(34) Krachtens artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag kunnen steunmaatregelen om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën te vergemakkelijken, als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd, mits de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt daardoor niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad.

(35) De steunmaatregel moet worden beoordeeld met inachtneming van deze laatste bepaling.

Kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij

(36) In eerste instantie heeft de Commissie deze kredietlijn getoetst aan de mededeling inzake de communautaire kaderregeling voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden⁽¹²⁾, van toepassing op de datum van steunverlening en de datum waarop de procedure van artikel 88, lid 2, is ingeleid. De mededeling werd later evenwel gewijzigd door een nieuwe mededeling⁽¹³⁾, die van toepassing is geworden op 1 januari 1998. Ter wille van de rechtszekerheid moet de uiteindelijke beslissing over de maatregel worden genomen op basis van de criteria die van toepassing waren op de datum waarop de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag is ingeleid.

(37) In punt 2.2 van de mededeling van 1994 is bepaald dat, als het om reddings- en herstructureringssteun in de landbouwsector gaat, op verzoek van de lidstaat de desbetreffende bijzondere voorschriften van toepassing kunnen blijven. Portugal heeft de Commissie evenwel niet meegedeeld op basis van welke criteria de maatregelen zouden moeten worden beoordeeld.

(38) Het door de Commissie gevoerde onderzoek moet derhalve betrekking hebben op alle aspecten van de betrokken mededeling, namelijk reddingssteun, herstructureringssteun of bijzondere voorschriften voor de landbouwsector.

(39) Reddingssteun:

— moet bestaan uit kassteun in de vorm van een kredietgarantie of een af te lossen krediet, met toepassing van de marktrente;

⁽¹¹⁾ Bron: Eurostat 1997.

⁽¹²⁾ Zie voetnoot 9.

⁽¹³⁾ PB C 283 van 19.9.1997, blz. 2.

- moet beperkt blijven tot het bedrag dat nodig is om de onderneming draaiende te houden (bijvoorbeeld dekking van de loonkosten, lopende leveringen);
 - mag alleen worden uitgekeerd voor de periode (over het algemeen niet langer dan zes maanden) die noodzakelijk is om de nodige en mogelijke herstelmaatregelen uit te werken;
 - moet gerechtvaardigd zijn door dringende sociale redenen en mag niet tot gevolg hebben dat de industrie in andere lidstaten uit het evenwicht wordt gebracht.
- (40) De Commissie beschikt momenteel niet over de nodige gegevens om te kunnen nagaan of aan de voorwaarden die zijn vermeld in het tweede en het vierde streepje van overweging 39, is voldaan. Zij is evenwel van mening dat de betrokken steun niet aan de overige criteria voldoet.
- (41) Wat de in het eerste streepje genoemde voorwaarde betreft, dient te worden gezegd dat de minimumrentesubsidie ($40\% \times 13\% = 5,2\%$) aanzienlijk lager ligt dan het in 1994 in Portugal toegepaste communautaire referentiepercentage (15,33%, d.i. het in geval van regionale steun geldende percentage⁽¹⁴⁾). Bovendien is de periode waarvoor de steun wordt verleend (drie jaar) aanzienlijk langer dan de normale periode van zes maanden die in de communautaire criteria is voorgeschreven.
- (42) Bijgevolg voldoet de betrokken steunregeling niet aan de communautaire criteria voor reddingssteun aan bedrijven in moeilijkheden.
- (43) Naar het oordeel van de Commissie gaat het in het onderhavige geval niet om herstructureringssteun, aangezien in dat geval een herstructureringsplan moet worden opgesteld en uitgevoerd dat strikte voorwaarden voor het herstel van de levensvatbaarheid bevat — namelijk een capaciteitsvermindering als het om een sector met overcapaciteit gaat, een belangrijke eigen bijdrage van de begunstigde aan de herstructurering en het neutraliseren van schadelijke gevolgen voor de concurrenten —, met welke voorwaarden door de Portugese autoriteiten geen rekening lijkt te zijn gehouden.
- (44) De onderzochte regelgeving voorziet nergens in de opstelling van herstructureringsplannen per bedrijf, waarin is voorzien in maatregelen om de levensvatbaarheid voor de lange termijn te garanderen. Hoewel het bovendien om een sector gaat met, op communautair niveau, een structurele overcapaciteit, zijn blijkbaar geen maatregelen genomen om de capaciteit te verlagen. Bovendien hebben de Portugese autoriteiten op geen enkel moment verzocht om een onderzoek van de toegepaste maatregelen in het licht van de algemene criteria voor herstructureringssteun ten gunste van bedrijven in moeilijkheden.
- (45) Daarom heeft de Commissie overeenkomstig punt 2.2 van de mededeling van 1994 de toegekende steun getoetst aan de bijzondere voorschriften voor de herstructurering van bedrijven in moeilijkheden, overeenkomstig de vaste praktijk van de Commissie wanneer het gaat om dergelijke vormen van steunverlening in de landbouwsector⁽¹⁵⁾. Door de toepassing van deze criteria moet erop worden toegezien dat de saneringssteun alleen wordt verleend aan ondernemingen of bedrijven in de landbouwsector die in principe rendabel zijn maar die zich, ten gevolge van de tenuitvoerlegging van een maatregel om de landbouwstructuur op duurzame wijze te verbeteren (investeringen), in financiële problemen bevinden ten gevolge van externe gebeurtenissen.
- (46) De bijzondere voorschriften zijn:
- het moet gaan om steun voor het dragen van de financiële lasten van leningen die zijn aangegaan voor de financiering van reeds gedane investeringen;
 - het gecumuleerde subsidie-equivalent van de eventueel bij het aangaan van de leningen toegekende steun en de betrokken steun mag niet hoger zijn dan het percentage dat de Commissie in de regel toestaat, namelijk voor investeringen in de primaire landbouwproductie 35% (of 75% in de probleemgebieden in de zin van artikel 21, lid 2, van Verordening (EG) nr. 950/97) en voor investeringen in de verwerking en de afzet van landbouwproducten 55% (of 75% in de regio's van doelstelling 1), voorzover het niet gaat om projecten die volgens de door de Commissie vastgestelde sectorale beperkingen zijn uitgesloten. Deze sectorale beperkingen zijn momenteel vastgesteld in de kaderregeling inzake steunmaatregelen van de staten met betrekking tot investeringen in de sector verwerking en afzet van landbouwproducten⁽¹⁶⁾;
 - de betrokken steun moet verband houden met een aanpassing van de rente die op nieuwe leningen moet worden betaald als gevolg van de schommelingen van het rentetarief (en mag niet hoger zijn dan de extra rente op de nieuwe leningen) of moet ten goede komen aan landbouwbedrijven die garanties bieden op het vlak van hun levensvatbaarheid, met name wanneer de financiële lasten van de bestaande leningen zo zwaar zijn dat de landbouwbedrijven in een zeer moeilijke situatie terecht zouden kunnen komen en eventueel zelfs failliet zouden kunnen gaan.

⁽¹⁴⁾ PB C 74 van 10.3.1998, blz. 9.

⁽¹⁵⁾ Precedenten: N 904/95, N 21/96, N 864/96 en N 813/97.

⁽¹⁶⁾ PB C 29 van 2.2.1996, blz. 4.

- (47) Wat de in overweging 46, eerste streepje, genoemde voorwaarde betreft, kon van de kredietlijn alleen gebruik worden gemaakt om de financiële lasten te dekken van leningen die bedrijven hadden aangegaan in het kader van hun economische activiteiten en met het oog op de financiering van in een bepaalde periode gedane investeringen. Deze investeringen hebben betrekking op de modernisering van de installaties, de verbetering van de hygiëne en de bescherming van het milieu. De Commissie is derhalve van mening dat aan deze voorwaarde is voldaan.
- (48) Wat de inachtneming betreft van het bepaalde in overweging 46, tweede streepje, moet de betrokken lidstaat aantonen dat het gecumuleerde effect van de toegekende herstructureringssteun en eventueel reeds vroeger verleende investeringssteun onder het vastgestelde maximumpercentages is gebleven, namelijk 35% in het algemeen en 75% in de agrarische probleemgebieden. Aangezien alleen landbouwbedrijven van deze kredietlijn gebruik konden maken, zijn de maximumpercentages voor verwerkende bedrijven niet van toepassing.
- (49) Met betrekking tot de intensiteit van de steunverlening in het kader van deze kredietlijn wordt erop gewezen dat de nationale steun wordt verleend in de vorm van een rentesubsidie. Volgens de normaliter door de Commissie gehanteerde methode bedraagt het subsidie-equivalent van de overeenkomstig wetsdecreet nr. 146/94 toegekende rentesubsidie 21,8%, uitgaande van de geactualiseerde waarde van het verschil tussen de werkelijk toegepaste percentages en een referentiepercentage dat als commercieel percentage wordt beschouwd. Voor de berekening van het subsidie-equivalent heeft de Commissie niet alleen rekening gehouden met de subsidie in procenten van de door de Portugese autoriteiten als referentiepercentage in aanmerking genomen 13%, maar ook met het verschil tussen dat referentiepercentage en het communautaire referentiepercentage (het in geval van regionale steun geldende percentage) dat op de dag van toekenning van de steun van toepassing was in Portugal (15,33%).
- (50) Wanneer de Commissie, bij het inleiden van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag heeft aangegeven dat het steunbedrag lager was dan het maximumpercentage dat de Commissie in de regel toestaat, had dat uitsluitend betrekking op het steunelement in het kader van de kredietlijn en niet op het gecumuleerde effect van de steunelementen van de kredietlijn en de eventueel in het verleden reeds ontvangen investeringssteun, welke steun lager moet blijven dan 35% van de totale kosten (75% in agrarische probleemgebieden).
- (51) De Portugese autoriteiten hebben meegedeeld dat, volgens een onderzoek in de probleemgebieden, het gecumuleerde subsidie-equivalent van de verleende steun uit de kredietlijn in alle gevallen onder het op 75% gestelde maximum is gebleven en in de andere gebieden het gecumuleerde subsidie-equivalent van de verleende steun uit de kredietlijn in 87% van de gevallen onder het op 35% gestelde maximum is gebleven.
- (52) Aangezien de Portugese autoriteiten geen technische gegevens over het ingestelde onderzoek hebben verstrekt, is de Commissie niets bekend over de representativiteit en de omvang van de overtreding van deze regel. Zij constateert evenwel dat, in de praktijk en op grond van de door diezelfde autoriteiten meegedeelde informatie, de in het kader van de steunverlening geldende maxima niet in acht zijn genomen in 13% van de gevallen van steunverlening in andere dan agrarische probleemgebieden.
- (53) De Commissie is derhalve van mening dat, aangezien de inachtneming van dit maximum achteraf diende te worden gecontroleerd, daaruit noodzakelijkerwijs voortvloeit dat dit maximum geen criterium was bij de goedkeuring van de steun. En inderdaad werd bij de tenuitvoerlegging van de maatregel in 13% van de gevallen van steunverlening in andere dan agrarische probleemgebieden het plafond van 13% niet in acht genomen.
- (54) De Commissie is het wel eens met het door de Portugese autoriteiten aangehaalde argument dat, zolang de bijzondere regels voor de herstructurering van bedrijven in de sector van primaire landbouwproductie van toepassing waren, in die regels normaal geen rekening werd gehouden met de sectorale beperkingen voor investeringen in het kader van Verordening (EG) nr. 950/97.
- (55) Op grond van wat voorafgaat, is de Commissie van oordeel dat aan de in overweging 46, tweede streepje, genoemde voorwaarde niet is voldaan in die gevallen waarin het gecumuleerde subsidie-equivalent van de ontvangen investeringssteun en de betrokken kredietlijn het maximumbedrag overschrijdt dat de begunstigden rechtmatig hadden kunnen ontvangen op basis van de bijzondere voorschriften voor de herstructurering van landbouwbedrijven in moeilijkheden.
- (56) Wat de in overweging 46, derde streepje, genoemde voorwaarde betreft, moet de maatregel bestemd zijn voor landbouwbedrijven die bepaalde garanties bieden op het vlak van de levensvatbaarheid.
- (57) In eerste instantie hebben de Portugese autoriteiten meegedeeld dat, aangezien het om de herstructurering van bankkredieten gaat, zij ervan zijn uitgegaan dat bij het onderzoek dat de bankinstelling vóór de toekenning van het krediet heeft ingesteld, is nagegaan of er garanties waren ten aanzien van de levensvatbaarheid.
- (58) Zoals vaste praktijk is, stelt de Commissie zich op het standpunt dat het onderzoek dat door de financiële instelling wordt verricht voordat een consolidatielening wordt toegekend, niet in de plaats kan komen van het onderzoek naar de economische levensvatbaarheid van het bedrijf, als bedoeld in de communautaire kaderrege-

ling of in de bovengenoemde bijzondere voorschriften voor de landbouwsector. Het door de bank ingestelde onderzoek heeft immers uitsluitend tot doel na te gaan of op grond van de financiële situatie van het bedrijf mag worden aangenomen dat de lening regelmatig zal worden afgelost. Uiteraard is dit een noodzakelijke voorwaarde voor de economische levensvatbaarheid van het bedrijf, maar daarmee is nog niet gezegd dat het bedrijf levensvatbaar is in de zin van bovengenoemde kaderregeling of bijzondere voorschriften.

- (59) De Commissie erkent evenwel de praktische problemen die samengaan met een onderzoek naar de economische levensvatbaarheid van een landbouwbedrijf voor de lange termijn. De financiële levensvatbaarheid kan een goede indicator zijn voor de economische levensvatbaarheid. Redelijkerwijs mag immers worden aangenomen dat een financieel levensvatbaar bedrijf meestal ook economisch levensvatbaar zal zijn.
- (60) In het kader van de derde voorwaarde dient de Commissie ook de oorzaken van de financiële moeilijkheden van de bedrijven in haar analyse te betrekken. Steun aan landbouwbedrijven die in moeilijkheden verkeren maar niettemin levensvatbaar zijn, kan slechts dan als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd als de financiële moeilijkheden het gevolg zijn van externe gebeurtenissen en niet van de bedrijfsvoering.
- (61) Uit de door de Portugese autoriteiten meegedeelde gegevens kan worden afgeleid dat de problemen van de landbouwbedrijven in hoofdzaak verband houden met externe factoren, namelijk het sneller wegvallen van de douanegrenzen dan in de Akte van Toetreding van Portugal was vastgesteld, de hoge rentepercentages in de landbouwsector en de hoge grondstofprijzen als gevolg van de droogte van 1993. Bijgevolg kan worden geconcludeerd dat in de meeste gevallen de economische problemen zijn toe te schrijven aan externe factoren.
- (62) De Commissie komt bijgevolg tot het besluit dat deze maatregel voldoet aan de in overweging 46, derde streepje, genoemde voorwaarde inzake de levensvatbaarheid van de begunstigde bedrijven.
- (63) In het algemeen is de Commissie van oordeel dat de kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij niet in overeenstemming is met de bijzondere voorschriften voor de herstructurering van landbouwbedrijven in moeilijkheden in die gevallen waarin het gecumuleerde subsidie-equivalent van de ontvangen investeringssteun en de betrokken kredietlijn hoger ligt dan het maximumbedrag dat de begunstigten rechtmatig zouden hebben kunnen krijgen op grond van de bijzondere voorschriften voor de herstructurering van landbouwbedrijven in moeilijkheden.

Kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij

- (64) Aangezien de maatregel de aankoop van productiemiddelen door varkensproducenten (bijvoorbeeld diervoeders, andere met de werking samenhangende uitgaven) ten doel heeft, moet deze kredietlijn worden beschouwd als een lening voor het verkoopseizoen.
- (65) Op het moment waarop de steun is toegekend, was het voor de Commissie vaste praktijk geen bezwaar te maken tegen staatssteun in de vorm van kortlopend krediet met rentesubsidie aan de landbouw („beheerskredieten”), op voorwaarde dat de looptijd van de lening niet meer dan één jaar bedraagt en dat de lening niet voor één enkel product en voor één enkele activiteit wordt verleend. Volgens die vaste praktijk is er, voorzover het om subsidiabele uitgaven gaat, geen maximum voor de intensiteit van het steunelement en is er niets op tegen als een krediet met rentesubsidie dat een individuele begunstigde heeft gekregen, elk jaar opnieuw aan hem wordt toegekend.
- (66) In 1996 heeft de Commissie een communautaire kaderregeling inzake steunmaatregelen van de staten in de vorm van kortlopend krediet met rentesubsidie in de landbouw („beheerskredieten”)⁽¹⁷⁾ vastgesteld. Wegens moeilijkheden bij de toepassing van deze kaderregeling heeft de Commissie op 18 juni 1997 besloten de toepassing ervan te schorsen.
- (67) Als gevolg van deze schorsing is het daarvoor geldende beleid van de Commissie terzake weer van toepassing geworden. Op 2 oktober 1997, datum waarop de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag is ingeleid, waren derhalve de in overweging 65 genoemde criteria van toepassing. Later heeft de Commissie besloten om de communautaire kaderregeling weer van kracht te laten worden met ingang van 30 juni 1998.
- (68) De op grond van de kredietlijn verleende steun in de vorm van een rentesubsidie voor bankverrichtingen in verband met beheerskredieten (met een subsidie-equivalent van 3,1%) voldoet niet aan de voorwaarden om, overeenkomstig de vaste praktijk van de Commissie, als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt te kunnen worden beschouwd, aangezien de looptijd van de rentesubsidie (vier jaar) veel langer is dan de toegestane maximumperiode (één jaar).
- (69) Bij gebrek aan enige andere rechtsgrond ter verantwoording van deze kredietlijn, moet zij worden beschouwd als werkingssteun en dus strijdig met het gevestigde beleid van de Commissie inzake staatssteun (arrest van het Gerecht van eerste aanleg van 8 juni 1995 in zaak

⁽¹⁷⁾ PB C 44 van 16.2.1996, blz. 2.

T-459/93 (Siemens tegen Commissie)⁽¹⁸⁾. Aangezien dit soort staatssteun van dien aard is dat er geen enkele duurzame ontwikkeling van de betrokken sector of regio door wordt bevorderd, leidt een dergelijke steun er rechtstreeks toe dat de ontvangers ervan van betere productievoorwaarden voor de betrokken producten genieten dan anderen die in dezelfde sector in de Europese Unie werkzaam zijn en geen vergelijkbare steun krijgen.

Conclusie

- (70) Met betrekking tot de afwijkingen als bedoeld in artikel 87, lid 3, onder a) en c), van het EG-Verdrag ten aanzien van steunmaatregelen om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën te stimuleren of te vergemakkelijken, concludeert de Commissie, op grond van de bovenstaande analyse en in het licht van de terzake geldende communautaire voorschriften, dat de betrokken steun van zodanige aard is dat de voorwaarden inzake het handelsverkeer zodanig kunnen worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang erdoor wordt geschaad.
- (71) Bovendien mag niet worden vergeten dat de steun betrekking heeft op producten waarvoor gemeenschappelijke marktordeningen gelden en dat de lidstaten niet mogen ingrijpen in de werking van de marktordeningen, aangezien dat tot de exclusieve bevoegdheid van de Gemeenschap behoort. Uit de rechtspraak van het Hof van Justitie (zie bijvoorbeeld het arrest van 26 juni 1979 in zaak 177-78 (Pigs and Bacon)⁽¹⁹⁾) blijkt dat de gemeenschappelijke marktordeningen moeten worden beschouwd als volledige en uitputtende regelingen die de lidstaten geen enkele bevoegdheid laten om maatregelen vast te stellen die van de regelingen kunnen afwijken of die regelingen kunnen schaden.
- (72) De betrokken steunmaatregelen moeten derhalve worden beschouwd als strijdig met de communautaire wetgeving. Zij komen bijgevolg niet in aanmerking voor een van de afwijkingen als bedoeld in artikel 87, lid 3, van het EG-Verdrag.

VII

Conclusies

- (73) Aangezien de in deze beschikking bedoelde steunregelingen niet bij de Commissie zijn gemeld overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag is de steun onrechtmatig verleend, d.w.z. zonder te wachten totdat

de Commissie zich heeft uitgesproken over de verenigbaarheid met de gemeenschappelijke markt.

- (74) Bovendien zijn zij, om de hierboven vastgestelde redenen, onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt aangezien zij vallen onder het bepaalde in artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag zonder evenwel in aanmerking te komen voor één van de uitzonderingen die zijn vastgesteld in de leden 2 en 3 van datzelfde artikel.
- (75) In geval van onverenigbaarheid van de steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt moet de Commissie gebruikmaken van de mogelijkheid die haar is verleend bij arrest van het Hof van Justitie van 12 juni 1973 in zaak 70-72 (Commissie tegen Bondsrepubliek Duitsland)⁽²⁰⁾, bevestigd bij arresten van 24 februari 1987 in zaak 310-85 (Deufil tegen Commissie)⁽²¹⁾ en van 20 september 1990 in zaak C-5/89 (Commissie tegen Bondsrepubliek Duitsland)⁽²²⁾ en moet zij de lidstaat de verplichting opleggen het volledige bedrag van de onrechtmatig verleende steun van de begunstigten terug te vorderen. Deze terugvordering is ook verplicht op basis van artikel 14, lid 1, van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 2 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag⁽²³⁾. De terugbetaling is noodzakelijk om terug te keren tot de aan de steun voorafgaande situatie, en met name door alle financiële voordelen ongedaan te maken die de begunstigten van de verleende steun ten onrechte hebben ontvangen sedert de datum van de toekenning van de steun.
- (76) De steun in het kader van de kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij moet, met inachtneming van het feit dat de maatregel zou kunnen worden beschouwd als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt voorzover de maxima die van toepassing zijn op grond van de bijzondere voorschriften voor de herstructurering van bedrijven, zouden zijn toegepast, worden teruggevorderd voor de 13% van de gevallen van steunverlening in andere dan agrarische probleemgebieden waarbij die maxima werden overschreden.
- (77) De steun die is verleend op grond van de kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij, moet volledig worden teruggevorderd.
- (78) Voor de terugbetaling van de steun gelden de voorschriften die zijn vervat in het Portugese recht. Het terug te vorderen bedrag wordt vermeerderd met rente te rekenen vanaf het moment waarop de steun is verleend tot het moment van de daadwerkelijke terugbetaling. De rente moet worden berekend op grond van de referentierentevoet die wordt gebruikt voor de berekening van het subsidie-equivalent in geval van regionale steun⁽²⁴⁾.

⁽²⁰⁾ Jurisprudentie 1973, blz. 813.

⁽²¹⁾ Jurisprudentie 1987, blz. 901.

⁽²²⁾ Jurisprudentie 1990, blz. I-3437.

⁽²³⁾ PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1.

⁽²⁴⁾ Zie voetnoot 14.

⁽¹⁸⁾ Jurisprudentie 1995, blz. II-1675.

⁽¹⁹⁾ Jurisprudentie 1979, blz. 2161.

(79) Deze beschikking geldt onverminderd eventueel later door de Commissie te nemen beslissingen inzake de financiering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid uit het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL),

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

1. De kredietlijn voor het wegwerken van de schulden van de intensieve veehouderij, ingesteld bij hoofdstuk I van wetsdecreet nr. 146/94 van 24 mei 1994, is onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt in de gevallen waarin het subsidie-equivalent, gecumuleerd met de ontvangen investeringssteun, meer dan 35% bedraagt in andere dan agrarische probleemgebieden.

2. De kredietlijn voor het stimuleren van de varkenshouderij, ingesteld bij hoofdstuk II van wetsdecreet nr. 146/94 van 24 mei 1994, is onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Artikel 2

Portugal moet de in artikel 1 bedoelde steunregelingen intrekken.

Artikel 3

1. Portugal neemt alle nodige maatregelen om de in artikel 1 bedoelde en reeds onwettig ter beschikking gestelde steun van de begunstigden terug te vorderen.

2. De terugvordering dient onverwijld en in overeenstemming met de nationaalrechtelijke procedures te geschieden. De terug te vorderen steun omvat rente vanaf de datum waarop de onrechtmatige steun voor de begunstigden beschikbaar was tot de datum van daadwerkelijke terugbetaling van de steun. De rente wordt berekend op grond van de referentierentevoet welke wordt gehanteerd voor de berekening van het nettosubsidie-equivalent in het kader van regionale steunregelingen.

Artikel 4

Portugal deelt de Commissie binnen twee maanden vanaf de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen het heeft genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 5

Deze beschikking is gericht tot de Portugese Republiek.

Gedaan te Brussel, 25 november 1999.

Voor de Commissie
Franz FISCHLER
Lid van de Commissie

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE**van 9 februari 2000****tot vaststelling van de lijst van de zones in Duitsland die in de periode 2000-2006 onder doelstelling 2 van de structuurfondsen vallen***(Kennisgeving geschied onder nummer C(2000) 310)***(Slechts de tekst in de Duitse taal is authentiek)**

(2000/201/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap

Gelet op Verordening (EG) nr. 1260/1999 van de Raad van 21 juni 1999 houdende algemene bepalingen inzake de structuurfondsen⁽¹⁾, en met name op artikel 4, lid 4, eerste alinea,

Na raadpleging van het Comité voor de ontwikkeling en omschakeling van de regio's, het Comité voor de landbouwstructuur en de plattelandontwikkeling, en het Comité voor de structuur van de visserij en de aquacultuur,

Overwegende hetgeen volgt:

- (1) In artikel 1, eerste alinea, punt 2, van Verordening (EG) nr. 1260/1999 is bepaald dat doelstelling 2 van de structuurfondsen is gericht op ondersteuning van de economische en sociale omschakeling van de in structurele moeilijkheden verkerende zones.
- (2) In artikel 4, lid 2, eerste alinea, van Verordening (EG) nr. 1260/1999 is bepaald dat de Commissie en de lidstaten zich inspannen om ervoor te zorgen dat de bijstandsverlening daadwerkelijk op de ergst getroffen zones van de Gemeenschap wordt geconcentreerd, zulks op het meest geschikte geografische niveau.
- (3) Bij Beschikking 1999/503/EG van de Commissie⁽²⁾ is, overeenkomstig artikel 4, lid 2, van Verordening (EG) nr. 1260/1999, een bevolkingsplafond per lidstaat voor doelstelling 2 van de structuurfondsen voor de periode 2000 tot en met 2006 vastgesteld. Voor Duitsland bedraagt dit plafond 10 296 000 inwoners.
- (4) In artikel 4, lid 4, van Verordening (EG) nr. 1260/1999 is bepaald dat de Commissie op basis van de voorstellen van de lidstaten in nauw overleg met de betrokken lidstaat en met inachtneming van de nationale prioriteiten de lijst van

de onder doelstelling 2 vallende zones vaststelt, onverminderd de in artikel 6, lid 2, van die verordening bedoelde overgangssteun.

- (5) In artikel 4, lid 11, van Verordening (EG) nr. 1260/1999 is bepaald dat de lijst van de onder doelstelling 2 vallende zones geldig is gedurende zeven jaar met ingang van 1 januari 2000. In 2003 kan de Commissie evenwel op voorstel van een lidstaat in geval van een ernstige crisis in een regio de lijst van de zones overeenkomstig de leden 1 tot en met 10 van dat artikel 4 wijzigen, zonder daarbij het deel van de bevolking dat in elk van de onderscheiden regio's als bedoeld in artikel 13, lid 2, van de genoemde verordening wordt bestreken, te verhogen,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De lijst van de zones in Duitsland die in de periode 2000-2006 onder doelstelling 2 van de structuurfondsen vallen, is vermeld in de bijlage.

Deze lijst kan in het jaar 2003 worden gewijzigd.

Artikel 2

Deze beschikking is gericht tot de Bondsrepubliek Duitsland.

Gedaan te Brussel, 9 februari 2000.

Voor de Commissie
Michel BARNIER
Lid van de Commissie

⁽¹⁾ PB L 161 van 26.6.1999, blz. 1.⁽²⁾ PB L 194 van 27.7.1999, blz. 58.

BIJLAGE

LIJST VAN ONDER DOELSTELLING 2 VAN DE STRUCTUURFONDSEN VALLENDE ZONES IN DUITSLAND

Periode 2000-2006

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	

Zones die voldoen aan het bepaalde in artikel 4, lid 5, van Verordening (EG) nr. 1260/1999

Schweinfurt, Kreisfreie Stadt		<i>de gehele regio</i>	55 400
Bremerhaven, Kreisfreie Stadt		<i>de gehele regio</i>	126 915
Salzgitter, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Bad Barum Beddingen Beinum Bleckenstedt Calbecht Drütte Engelnstedt Engerode Flachstökheim Gitter Hallendorf Heerte Immendorf Lebenstedt (excl. districten 055-059 en 061) Hohenrode Ringelheim Salder Thiede Üfingen Watenstedt	76 369
Wolfsburg, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Almke Alt Wolfsburg Fallersleben (districten 152, 153, 154, 155) Ilkerbruch (district 15300) Sülfeld Schleuse (district 63103) Hageberg West (district 394) Hattorf Hehlingen	30 949

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Wolfsburg, Kreisfreie Stadt (vervolg)		Heiligendorf Hellwinkel (district 251) Heßlingen Kästorf Neindorf Neuhaus Reislingen (district 551) Rothenfelde Sandkamp Schillerteich Stadtmitte Warmenau	
Gifhorn		<i>de volgende gemeenten:</i> Stadt Gifhorn (excl. districten 105-112, 115, 116, 120, 121, 125) EG Sassenburg Stadt Wittingen SG Boldecker Land (excl. MG Osloß) SG Brome (excl. MG Rühren excl. OT Rühren) SG Hankensbüttel SG Isenbüttel (excl. MG Ribbesbüttel, Wasbüttel, Calberlah excl. OT Edesbüttel, Wettmershagen, Jelpke) SG Meinersen SG Papenteich (excl. MG Adenbüttel, Didderse, Rötgesbüttel, Vordorf excl. OT Rethen, Schwülper excl. OT Groß Schwülper, Walle, Meine excl. OT Meine, Gravenhorst, Ohnhorst) SG Wesendorf (excl. MG Wagenhoff) GG Giebel	121 724
Helmstedt		<i>de volgende gemeenten:</i> EG Büddenstedt Stadt Helmstedt Stadt Königslutter (excl. Ortsteile Boimstorf, Glentorf, Klein Steimke, Lauingen, Lelm, Rotenkamp, Rottorf, Schickelsheim, Sunstedt) EG Lehre (excl. Ortsteile Beienrode, Klein Brunsrode, Groß Brunsrode, Essenrode) Stadt Schöningen SG Grasleben SG Heeseberg SG Nord-Elm (excl. MG Süplingen, Süplingenburg en Wolsdorf) SG Velpke (excl. MG Bahrdorf) GG Brunsleber Feld, Helmstedt, Königslutter, Mariental, Schöningen	88 209

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Lüchow-Dannenberg		<i>de gehele regio</i>	52 129
Emden, Kreisfreie Stadt	<i>districten 20, 40, 80 en 245</i>		45 157
Duisburg, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Walsum (behalve Overbruch-Ost, Aldenrade-Süd, Wehofen) Hamborn (behalve Röttgersbach-Nord) Meiderich-Beeck Ruhrort Alt-Homberg Baerl (behalve Baerl-Nord) Mitte (behalve Duissern) Rheinhausen (behalve Bergheim-Süd, Rumeln-Kaldenhausen) Süd (behalve Bissingheim, Rahm, Mündelheim)	400 363
Krefeld, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende statistische districten:</i> Hammerschmidtplatz Kempener Feld Baackeshof Schinkenplatz Stephanplatz Dießem Lehmheide Gartenstadt Elfrath Sollbrüggen Tierpark Linn Gellep-Stratum Oppum Oppum-Süd Stahldorf Königshof-West Königshof Niederbruch Fischeln-West Hohenbudberg Uerdingen-Markt Uerdingen-Stadtpark	130 243
Oberhausen, Kreisfreie Stadt	<i>de volgende statistische districten:</i> Borbeck (Block 3) Bermensfeld (Blöcke 2-5)		132 944

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Oberhausen, Kreisfreie Stadt (vervolg)	Schlad (Blöcke 2 en 4) Dümpten (Blöcke 3-6) Styrum (Blöcke 2 en 4) Alstaden-Ost Alstaden-West Holten (Blöcke 1-13) Sterkrade-Nord (Blöcke 1-22) Alsfeld (Blöcke 1-6, 9-12) Osterfeld-Ost (Blöcke 1-5, 7, 8)		
Gelsenkirchen, Kreisfreie Stadt	<i>de volgende stadsdelen:</i> Resse Resser Mark Buer-Ost (Blöcke 11, 12, 15, 16, 41, 42, 44-48) Erle-Ost (Blöcke 21-25, 31-36, 42, 44-47, 51, 54-58)		233 071
Dortmund, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende statistische districten:</i> City (1-4) Westfalenhalle (11, 13) Dorstfelder Brücke (21-23) Dorstfeld (31-33) Hafen (41-43) Nordmarkt (51-54) Borsigplatz (61-62) Kaiserbrunnen (71-73) Westfalendamm (81, 83) Ruhrallee-Ost (92) Eving (121-123) Holthausen (130) Lindenhorst (140) Derne (211, 212) Grevel (221) Hostedde (222) Kirchderne (231, 232) Kurl-Nord (241) Scharnhorst (261-263, 270) Kolonie Holstein (314) Kolonie Neuasseln (315) Brackeler Feld (321) Wambel-Nord (331) Pferderennbahn (333) Wickede-Flughafen (344) Aplerbeck-Nord (411, 412) Aplerbeck I (413) Aplerbecker Mark (415)	354 494

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Dortmund, Kreisfreie Stadt (vervolg)		Schüren (431, 432) Hacheney (521, 522) Hörde (531-533, 535) Barop (614, 615) Brünninghausen (631) Universität (642) Hombruch-Nord (651) Rombergpark (681) Bövinghausen (710) Kley (720) Lütgendortmund (733-735) Marten-Germania (741) Marten (742) Oespel (750) Deusen (810) Mailoh (821) Huckarde (824, 825) Hangeney (843) Bodelschwingh (910) Mengede (923) Alte Kolonie (924) Oestrich (940) Groppenbruch (951) Schwieringhausen (952) Ellinghausen (953) Niedernette (954)	
Herne, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Herne-Mitte Wanne Sodingen Eickel (alleen: district 201, Block 2 district 202, Blöcke 1, 5, 6, 8 district 204, Block 1 district 205, Block 3 district 206 district 208, Blöcke 1, 2, 3 district 213, Block 5 district 214, Blöcke 2, 3 district 215, Block 1 district 222, Blöcke 1-4 district 231)	145 025
Kaiserslautern, Kreisfreie Stadt		<i>de gehele regio</i>	101 315

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Pirmasens, Kreisfreie Stadt		<i>de gehele regio</i>	47 184
Stadtverband Saarbrücken		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>stad Saarbrücken</p> <p>met de volgende stadsdelen:</p> <p>Alt-Saarbrücken Altenkessel Burbach Dudweiler Schafbrücke Ensheim Brebach-Fechingen Güdingen Bübingen</p> <p>met de volgende districten:</p> <p>Rußhütte Unteres Malstatt Leipziger Straße Rastpfuhl Hauptbahnhof Kaninchenberg Universität Winterberg</p> <p>gemeente Heusweiler gemeente Quierschied gemeente Kleinblittersdorf Stadt Sulzbach Stadt Püttlingen Stadt Friedrichsthal Stadt Völklingen (de volgende stadsdelen: Völklingen-Mitte Fenne Fürstenhausen Geislautern Heidstock Hermann-Röchling-Höhe Luisenthal Wehrden)</p> <p>gemeente Großrosseln (alleen de Ortsteile Naßweiler en Karlsbrunn)</p>	248 811

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	

Zones die voldoen aan het bepaalde in artikel 4, lid 6, van Verordening (EG) nr. 1260/1999

Nordfriesland		<i>de gehele regio</i>	162 084
---------------	--	------------------------	---------

Zones die voldoen aan het bepaalde in artikel 4, lid 7, van Verordening (EG) nr. 1260/1999

Mannheim, Stadtkreis		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Westliche Unterstadt Östliche Unterstadt Jungbusch Mühlau Neckarstadt West Friesenheimer Insel Neuer Messeplatz en Industrie- und Mischgebiet rond Fa. Motorenwerke Mannheim (begrensd in het noorden: Heinrich-Zille-Straße, Käthe-Kollwitz-Straße (geheel); oosten: Max-Joseph-Straße; zuiden: Carl-Benz-Straße; westen: Waldhofstraße)</p> <p>Luzenberg Mannheim 21 noordelijk deel (begrensd in het noorden en het noordoosten: Heinrich-Lanz-Straße, Reichskanzler-Müller-Straße (tot aan de oostgrens van het statist. district 421); zuiden: grens van het statist. district 421; westen: Bahnhof incl. Willy-Brandt-Platz)</p> <p>Mannheim 21 zuidelijk deel (begrensd in het noorden: grens van het statist. district 431 tot aansluiting met 432; oosten: grens van het statist. district 431 tot Gontardstraße, Gontardstraße tot Bellenstraße, Carl-Metz-Straße tot Meerfeldstraße, Lindenhofplatz, Tunnelstraße; westen: B 36 tot grens van het statist. district 212)</p> <p>Lindenhof — Mitte Lindenhof — Ost Almenhof Gewerbegebiet Neckarau — Nordost Schönau — West Sandhofen — Nord Waldhof — West Sandhofen — Südost</p>	47 834
----------------------	--	--	--------

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Fürth, Kreisfreie Stadt		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Fürth-Innenstadt (in het westen begrensd door de rivier Rednitz, in het zuiden door de spoorlijn Nürnberg-Fürth en in het oosten door de Stadtautobahn Frankenschnellweg aan de grens met Nürnberg. In het noorden wordt het stadsdeel begrensd door de Pegnitz die loopt tot de Röllingersteg; vanaf daar door de bestaande voetgangers- en fietsroute langs de Dr.-Mack-Straße en Kurgartenstraße tot de Nürnberger Straße; daarna wordt het stadsdeel begrensd door de Nürnberger Straße tot aan de Engelhardt-Straße, vanaf hier door het stadspark tot Karlsteg. Dan door de rivier Pegnitz tot de samenvloeiing met de Rednitz)</p>	13 000
Nürnberg, Kreisfreie Stadt		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Nürnberg-Südstadt (begrensd door de spoorlijn Nürnberg-München (in het westen), de rondweg rond het rangeerstation (in het zuiden), de lijn Münchener/Franken- en Allersberger Straße (in het oosten), Bahntrasse Hauptbahnhof — Hauptgüterbahnhof (in het noorden))</p> <p>westelijke Stadtgebiete (het terrein van de te sluiten afvalverbrandingsinstallatie en het vroegere slachthuis, de Gewerbeareale in het Bereich Fuggerstraße/Wischelstraße/Frankenschnellweg, het te sluiten overslagstation voor containers Austraße, de hoofdzakelijk industriële terreinen aan weerskanten van de Fürther Straße tussen Westring en grens met de stad Fürth, en de hoofdzakelijk industriële terreinen in het stadsdeel Leyh aan de grens met de stad Fürth)</p>	68 800
Hamburg		<p>het stadsdeel St. Pauli: (statist. gebieden: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12)</p>	20 000
Kiel, Kreisfreie Stadt		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Altstadt (01) Vorstadt (02) Exerzierplatz (03.2) Wik (08.1) Wik (08.2) Wik (08.3) Wik (08.5) Ravensberg (09.2) Ravensberg (09.3)</p>	95 052

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Kiel, Kreisfreie Stadt (vervolg)		Südfriedhof (11.4) Südfriedhof (11.5) Gaarden-Ost (12.1) Gaarden-Ost (12.2) Gaarden-Süd (13.1) Gaarden-Süd (13.4) Ellerbek (16) Wellingdorf (17) Holtenau (18.1) Holtenau (18.2) Pries (19) Friedrichsort (20) Neumühlen-Dietrichsdorf (21.1) Neumühlen-Dietrichsdorf (21.2) Suchsdorf (23.4) Schilksee (24.2) Meimersdorf (27.3) Moorsee (28.1) Moorsee (28.3) Wellsee (29)	
Lübeck, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende districten:</i> district 01 district 02.8 district 02.9 district 03.1 district 03.2 district 03.3 district 03.5 district 03.6 district 03.7 district 04.0 district 04.1 district 04.2 district 04.3 district 04.4 district 04.5 district 04.6.1 district 04.6.2 district 04.6.3 district 04.7 district 04.8 district 04.9 district 05.2 district 05.3 district 06.1 district 06.2.26	75 901

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Lübeck, Kreisfreie Stadt (vervolg)		district 06.2.27 district 06.2.28 district 06.2.29 district 06.5 district 07.2.3 district 07.2.4 district 07.2.5 district 07.2.6 district 07.2.7 district 07.2.8 district 07.2.9 district 07.2.10 district 07.2.11 district 07.2.12 district 07.2.13 district 07.2.14 district 07.2.15 district 07.2.16 district 07.2.17 district 07.2.18 district 07.2.31 district 07.2.32 district 07.2.33 district 07.2.34 district 07.2.35 district 07.2.36 district 07.2.37 district 07.2.38 district 07.2.39 district 07.2.40 district 08.2.4 district 08.2.5 district 08.2.6 district 08.2.7 district 08.2.8 district 08.3.22 district 08.3.23 district 08.3.24 district 08.3.25 district 08.3.26 district 08.3.27 district 09.5.1 district 09.6 district 09.7.2 district 09.7.3 district 09.8.6 district 09.8.7 district 10.1	

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Lübeck, Kreisfreie Stadt (vervolg)		district 17.1 district 25.1 district 25.2 district 25.3 district 25.4 district 25.5 district 25.6 district 26.1 district 26.2 district 26.3 district 26.4 district 26.5 district 27.1 district 27.2 district 27.5 district 27.6 district 28.3 district 29.7 district 30.1.8 district 30.1.9 district 31.1.1 district 31.1.2 district 31.1.9 district 31.1.10 district 31.1.11 district 32.5 district 32.7.5 district 32.6 district 32.9	

Zones die voldoen aan het bepaalde in artikel 4, lid 9, onder a), van Verordening (EG) nr. 1260/1999

Bottrop, Kreisfreie Stadt	<i>de volgende stadsdelen:</i> Fuhlenbrock Stadtwald Südwest Batenbrock-Süd Eigen Boy Kirchhellen-Mitte		39 777
Recklinghausen		<i>de volgende gemeenten:</i> Stadt Castrop-Rauxel (excl.: Bövinghausen, Frohlinde, Obercastrop, inclusief: Leßmöllmann)	476 719

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Recklinghausen (vervolg)		<p>Stadt Datteln (excl.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bauerschaft Hagem Beisenkamp Dümmer Hachhausen Hagem Horneburg Schwakenburg Stadtmitte) <p>Stadt Dorsten (excl.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Deuten Lembeck Östrich Rhade) <p>Stadt Gladbeck (excl. Rentfort-Nord)</p> <p>Stadt Herten</p> <p>Stadt Marl (excl.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Alt-Marl, Drewer-Süd, Polsum, <p>inclusief:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gewerbegebiet Marl-Frentrop) <p>Stadt Oer-Erkenschwick (excl. Oer)</p> <p>Stadt Recklinghausen (excl.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bockholt Essel Hochlar Nordviertel Ost-Nord Speckhorn Stuckenbusch) <p>Stadt Waltrop (excl.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Alte Kolonie Braßkamp Brockenscheidt-West Egelmeer Hirschkampsiedlung Im Berg Kettelersiedlung Klößnersiedlung Neue Kolonie/Moselbachtal Stadtmitte, <p>inclusief:</p> <ul style="list-style-type: none"> Leveringhäuser Feld) 	
Bochum, Kreisfreie Stadt		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Voede/Ruhrstadion (statistische districten: Ruhrstadion, Stahlwerke, Polizeikaserne, Krümmede)</p>	103 913

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Bochum, Kreisfreie Stadt (vervolg)		<p>Gleisdreieck (statistische districten: Landgericht, Imbuschplatz, Rathaus, Ostring, Dr.-Ruer-Platz, Hauptbahnhof, Marienkirche)</p> <p>Ehrenfeld</p> <p>Kruppwerke (statistische districten: Elbinger Str., Goldhamme, Werk Gusstahl, Griesenbruch, Stahlwerk Weitmar, Engelsburger Str., Werk Höntrop)</p> <p>Hamme (statistische districten: Carolinenglück, Hamme Zentrum, Feldsieper Str., Bahnhof Präsident)</p> <p>Hofstede (statistische districten: Hannibel, Wedag, Grummer Str., Schlachthof, Speicherstr.)</p> <p>Riemke (statistische districten: Graetz, Rensingstr., Am Zillertal, Tippelsberger Str., Auf dem Dahlacker)</p> <p>Wattenscheid-West (statistische districten: Kraye Str., Holland, Sevinghausen)</p> <p>Bergen/Hiltrop</p> <p>Gerthe</p> <p>Harpen/Werne (statistische districten: Ecksee, Limbeck)</p> <p>Ruhr-Universität (statistische districten: Ruhr-Universität, Auf dem Kalwes)</p>	
Ennepe-Ruhr-Kreis		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Witten (excl.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kohlensiepen Wartenberg Gedern Rüdinghausen-Mitte Buchenholz Bommern Wannen Vormholz Bommerholz-Muttental Durchholz) <p>Stadt Hattingen (alleen de volgende stadsdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kernstadt Baak Blankenstein Holthausen Welper) 	108 818

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	

Zones die voldoen aan het bepaalde in artikel 4, lid 9, onder c), van Verordening (EG) nr. 1260/1999

Ostalbkreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Bartholomä Böbingen a.d. Rems Durlangen Eschach Göggingen Gschwend Heubach (excl. Ortschaft Heubach-Lautern) Heuchlingen Iggingen Leinzell Lorch (excl. Ortschaften Lorch-Unter- en Oberkirneck, Lorch-Rattenharz) Möggingen Mutlangen Obergröningen Ruppertshofen Schwäbisch Gmünd (alleen de Ortschaften Schwäbisch Gmünd-Bargau met aangrenzend Gewerbe- en Industriegebiet Gügling, Schwäbisch Gmünd-Großdeinbach, Schwäbisch Gmünd-Weiler in den Bergen) Schechingen Spraitbach Täferrot Waldstetten (excl. de Ortschaft Wißgoldingen)	74 464
Neckar-Odenwald-Kreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Adelsheim Aglasterhausen Billigheim Elztal Fahrenbach Haßmersheim Hüffenhardt Limbach Neckarzimmern Neunkirchen Obrigheim Osterburken Ravenstein Rosenberg Schefflenz Schwarzach Seckach	67 732

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Zollernalbkreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Albstadt (alleen Teilort Ebingen) Bitz Burladingen Meßstetten (excl. Teilort Hossingen) Nusplingen Obernheim Straßberg Winterlingen	59 876
Freyung-Grafenau		<i>de gehele regio</i>	82 100
Regen		<i>de gehele regio</i>	82 600
Cham	<i>de volgende gemeenten:</i> Reichenbach Rettenbach Schorndorf Traitsching Wald Walderbach Zell		114 500
Neustadt a.d. Waldnaab		<i>de volgende gemeenten:</i> Eslarn Floß Flossenbürg Georgenberg Leuchtenberg Luhe-Wildenau Moosbach Pleystein, ST Tännesberg Vohenstrauß, ST Waidhaus Waldthurn Windischeschenbach, ST	40 200
Schwandorf		<i>de volgende gemeenten:</i> Oberviechtach, ST Schönsee, ST Stadlern Weiding Wernberg-Köblitz Winklarn	16 500

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Tirschenreuth	<i>de volgende gemeenten:</i> Brand Ebnath Immenreuth Kastl Kemnath, ST Kulmain Neusorg Pullenreuth Waldershof, ST <i>de gemeindefreie Gebiete:</i> Flötz Ahornberger Forst Lenauer Forst		58 100
Hof, Kreisfreie Stadt		<i>de gehele regio</i>	51 800
Hof, Landkreis		<i>de gehele regio</i>	110 300
Kronach		<i>de volgende gemeenten:</i> Kronach, ST Ludwigsstadt, ST Mitwitz Nordhalben Pressig Reichenbach Steinbach a. Wald Steinwiesen Stockheim Tettau Teuschnitz, ST Tschirn	52 200
Wunsiedel i. Fichtelgebirge		<i>de gehele regio</i>	88 400
Berlin-West, Stadt		<i>Verkehrszellen:</i> <i>Tiergarten:</i> 0011 Großmarkt 0012 Putlitzstraße 0021 Emdenerstr 0022 Perleberger Str. 0041 Tiergarten 0051 Lützowufer 0052 Potsdamer Brücke	1 103 972

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Berlin-West, Stadt (vervolg)		<p><i>Wedding:</i></p> <p>0061 Soldiner Straße 0081 Humboldthain 0091 Rathaus Wedding 0092 Reinickendorfer Str. 0101 Quartier Napoleon</p> <p><i>Kreuzberg:</i></p> <p>0121 Mehringplatz 0131 Moritzplatz 0141 Mariannenplatz 0151 Wiener Straße 0161 Zossener Straße 0162 Südsterne</p> <p><i>Charlottenburg:</i></p> <p>0191 Friedrich-Olbricht-Damm 0192 Reichweindamm 0202 Tegeler Weg 0211 Franklinstraße 0231 Ernst-Reuter-Platz 0232 Breitscheidplatz 0233 Mittlerer Kurfürstendamm 0242 Savignyplatz 0251 Glockenturmstraße 0252 Rominter Allee</p> <p><i>Spandau:</i></p> <p>0281 Werderstraße 0291 Galenstraße 0292 Neustadt 0293 Altstadt 0301 Freiheit 0302 Stresow 0311 Klosterfelde 0331 Zitadelle 0341 Gartenfelder Straße 0351 Schuckertdamm 0361 Siemenswerke</p> <p><i>Wilmsdorf:</i></p> <p>0401 Joachim-Friedrich-Straße 0421 Schaperstraße 0441 Rudolstädter Straße 0442 Hildegardstraße 0461 Stadion Wilmsdorf 0462 Berkaerstraße 0463 Rheinbabenallee 0471 Grunewaldsee</p>	

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Berlin-West, Stadt (vervolg)		<p><i>Zehlendorf:</i></p> <p>0491 Berlepschstraße 0493 Schömow 0511 Jagdschloß Grunewald 0512 Pacelliallee 0513 Freie Universität 0521 Schwanenwerder 0532 Am kleinen Wannsee</p> <p><i>Schöneberg:</i></p> <p>0541 John-F.-Kennedy-Platz 0561 Nollendorfplatz 0571 Großgörschenstraße 0581 Tempelhofer Weg 0591 Priesterweg</p> <p><i>Steglitz:</i></p> <p>0622 Rathaus Steglitz 0631 Feuerbachstraße 0632 Carmerplatz 0633 Stadtpark Steglitz 0634 Südende 0642 Bhf. Lichterfelde Süd 0651 Goerzwerke 0661 Unter den Eichen 0662 Carstennstraße 0663 Thuner Platz 0664 Hindenburgdamm 0671 Calandrellistraße 0672 Kaiser-Wilhelm-Straße 0674 Preysingstraße</p> <p><i>Tempelhof:</i></p> <p>0682 Rathaus Tempelhof 0683 Attilaplatz 0691 Platz der Luftbrücke 0692 Gottlieb-Dunkel-Straße 0711 Lankwitzer Straße 0721 Mauserstraße 0731 Kiepertstraße 0732 Waldsassener Straße 0733 Diedersdorfer Weg</p> <p><i>Neukölln:</i></p> <p>0751 Reuterplatz 0761 Roseggerstraße 0771 Grenzallee 0772 Dammweg 0781 Rathaus Neukölln 0782 Thomasstraße 0791 Volkspark Hasenheide 0792 Leinestraße 0801 Gradestraße 0802 Buschkrugbrücke</p>	

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Berlin-West, Stadt (vervolg)		<i>Reinickendorf:</i> 0841 Flottenstraße 0851 Teichstraße 0852 Schäfersee 0861 Scharnweberstraße 0871 Flughafen Tegel 0881 Borsigdamm 0882 Flohrstraße 0896 Saatwinkel 0961 Hermsdorfer Straße 0962 Lübarser Straße 0964 Tessenowstraße 0971 Breitenbachstraße	
Bremen, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Häfen Neustadt (Ortsteil Neuenland) Obervieland (Ortsteil Habenhausen) Huchting Woltmershausen Hemelingen (Ortsteil Hemelingen) Walle Gröpelingen Burglesum (Ortsteil Burg-Grambke) Vegesack Blumenthal <i>de Ortsteile:</i> Huckelriede Seehausen Strom Werderland Sankt Magnus	217 249
Gießen, Landkreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Gießen (excl. het door de Marburger Straße/Badenburger Hohl/Hölderlinweg/Am Sandacker/Hangelsteinstraße/Am Urnenfeld — Steinerne Brücke/Ludwig-Richter-Straße afgegrensde gebied van het stadsdeel Wieseck)	65 279
Lahn-Dill-Kreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Wetzlar (excl. de Stadtdistricten Steindorf, Naunheim, Nauborn en Blasbach)	43 172

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Kassel, Kreisfreie Stadt		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Süsterfeld (excl. Baublöcke 023-025) incl. Wilhelmshöhe-Militärliegenschaften</p> <p>Rothenditmold</p> <p>Nord</p> <p>Philippinenhof</p> <p>Fasanenhof</p> <p>Wesertor</p> <p>Vorderer Westen/Wehlheiden</p> <p>Bettenhausen (excl. district Eichwald) plus Forstfeld</p> <p>Waldau</p> <p>Niederzwehren</p> <p>Oberzwehren</p> <p>Unterneustadt</p>	97 301
Hersfeld-Rotenburg	<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Bad Hersfeld (alleen het ten westen van de Friedloser Straße/Bahnhofstraße/Bismarckstraße/spoorlijn Bad Hersfeld-Alsfeld tot Lutherstraße/Wittastraße/Straße am Kurpark/Bahnlinie Bad Hersfeld-Alsfeld/Am Heyrings gelegen Altstadtbereich de Kernstadt van Bad Hersfeld, de Eichhofsiedlung van de stad Bad Hersfeld, het Siedlungsgebiet Johannesberg van de Stadt Bad Hersfeld ten westen van de lijn Buchsbaumweg/Kiefernallee/Landeplatz en het in het zuidwesten door de Wippershainer Straße en in het noordwesten door de Friedewalder Straße begrensde stadsdeel Petersberg van Bad Hersfeld)</p>		115 683
Kassel, Landkreis		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Baunatal (alleen de stadsdelen Kirchbauna, Altenbauna/VW-Werk, Rengershausen)</p> <p>Fuldabrück (alleen Ortsteil Bergshausen)</p> <p>Lohfelden (alleen Teilgebiet in het noordwesten van de Landesstraße L 3203)</p> <p>Bad Emstal</p> <p>Breuna</p> <p>Calden</p> <p>Grebenstein (alleen Teilgebiet ten zuiden en ten westen van de Bundesstraße B 83, evenwel excl. de door de vroegere B 83/Kreisstraße K 47/Fasanenstraße begrensde districten van het stadsdeel Burguffeln)</p> <p>Habichtswald</p> <p>Naumburg</p>	55 600

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Kassel, Landkreis (vervolg)		<p>Schauenburg (alleen Ortsteil Breitenbach)</p> <p>Soehrewald</p> <p>Wolfhagen (excl. de in het noorden door de lijn Landesstraße L 3075/Ehringer Straße/Bruchweg/Siemensstraße/Bundesstraße B 450/Schützeberger Straße/Bahnhofstraße, in het zuidoosten door de lijn B 450/Magdeburger Straße/Kurfürstenstraße/B 450/Magdeburger Straße, in het zuiden door de lijn Ippinghäuser Straße/Worthstraße/Hans-Staden-Straße/Moltkestraße en in het zuidwesten door Hans-Staden-Straße/Bühler Straße begrensde districten van de Kernstadt van Wolfhagen)</p> <p>Zierenberg</p>	
Schwalm-Eder-Kreis		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Knüllwald</p> <p>Homberg/Efze (alleen de stadsdelen van Homberg en uit de Kernstadt van Homberg alleen de Industrie-, Gewerbe- en Sonderbaugebiete langs de Bundesstraßen B 323 en B 254, de Bereiche Ostpreußen- en Dörnberg-Kaserne en de Gewerbegebiete aan de Kreisstraße K 36 evenals het Gewerbegebiet Holzhausen)</p> <p>Guxhagen</p> <p>Gudensberg</p> <p>Körle</p> <p>Felsberg</p> <p>Melsungen (excl. de Wohngebiete Galgenberg, Am Hang/Koppenhagen, Huberg, Kesselberg/Sonnenhang/Hopfenort/Schloth, Hessenwinkel/Hombach/Kohlberg, Innenstadt/Schlachthofstraße/Altstadt/Vorstadt in de Kernstadt van Melsungen)</p> <p>Malsfeld</p> <p>Edermünde</p> <p>Spangenberg</p> <p>Morschen</p> <p>Wabern</p> <p>Borken (alleen de stadsdelen van Borken en uit de Kernstadt van Borken alleen het gebied ten noorden van de spoorlijn, ten westen van de Weststrandstraße en ten oosten van de Kurt-Schumacher-Anlage)</p> <p>Bad Zwesten</p> <p>Fritzlar (excl. het voor de Landesstraße L 3214, der Landesstraße L 3150 en de rivier Eder begrensde Teilbereich van de Kernstadt van Fritzlar)</p> <p>Niederstein</p>	98 743

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Waldeck-Frankenberg		<i>de volgende gemeenten:</i> Bad Wildungen Edertal Waldeck	33 065
Werra-Meißner-Kreis	<i>de volgende gemeenten:</i> Eschwege (alleen de Sanierungsgebiete: I „Hospitalplatz-Hinter den Scheuern”, II „Hospitalstraße-Neustadt” en III „Altstadt Eschwege”, in de Kernstadt van Eschwege)		98 529
Braunschweig, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> 39-42 Kralenriede Bienrode Wenden Waggum Stöckheim Leiferde	23 325
Göttingen		<i>de volgende gemeenten:</i> EG Adelebsen EG Bovenden (excl.: Billingshausen, Eddigehausen, Emmenhausen, Spanbeck) Stadt Duderstadt EG Friedland EG Gleichen Stadt Göttingen (excl.: Weende-Nord (067), Südliches Ostviertel (015, 026, 028), Geismar-Ost (080, 082, 083)) Stadt Hann. Münden EG Rosdorf (excl.: Atzenhausen, Dramfeld, Klein Wiershausen, Lemshausen, Settmarshausen, Sieboldshausen, Volkerode) EG Staufenberg SG Dransfeld SG Gieboldshausen SG Radolfshausen	246 616

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Goslar		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Bad Harzburg Stadt Braunlage Stadt Goslar Stadt Langelsheim EG Liebenburg (excl.: Dörnten, Groß Döhren, Heißum, Klein Döhren, Klein Mahner, Liebenburg, Neuenkirchen, Ostharingen, Upen) Bergstadt St. Andreasberg Stadt Seesen (excl.: Bilderlahe, Bornhausen, Engelade, Herrhausen, Ildehausen, Kirchberg, Mechtshausen) Stadt Vienenburg (excl.: Immenrode, Lengde, Lochtum, Weddingen) SG Lutter am Barenberge (excl. MG Wallmoden) SG Oberharz GG Harz</p>	141 367
Northeim		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Bad Gandersheim EG Bodenfelde Stadt Dassel Stadt Einbeck excl. Kühner Höhe Stadt Hardegsen EG Kalefeld EG Katlenburg-Lindau EG Kreiensen Stadt Moringen EG Nörthen-Hardenberg Stadt Northeim Stadt Uslar GG Solling</p>	146 845

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Osterode am Harz		<i>de gehele regio</i>	87 531
Wolfenbüttel		<i>de volgende gemeenten:</i> SG Asse SG Oderwald SG Schladen SG Schöppenstedt	36 931
Hameln-Pyrmont		<i>de volgende gemeenten:</i> EG Aerzen Stadt Bad Münder (excl.: Beber, Brullsen, Böbber, Egestorf, Flegesen, Hamelspringe, Klein Süntel, Luttringhausen, Nienstedt, Rohrsen) Stadt Bad Pyrmont EG Coppenbrügge EG Emmerthal Stadt Hameln (excl.: Halvestorf, Haverbeck, Holtensen, Klein Hilligfeld, Welliehausen) Stadt Hessisch Oldendorf (excl.: Barksen, Bensen, Friedrichsburg, Friedrichshagen, Haddessen, Kleinenwieden, Krückeberg, Lachem, Langenfeld, Rumbeck, Segelhorst, Welsede, Wickbolsen, Zersen) EG Salzhemmendorf	149 451

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Holzminden		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>EG Delligsen Stadt Holzminden (alleen: Neuhaus, Silberborn, Bülte, Rehwiese, Lüchtinger Weg en Stadtmitte)</p> <p>SG Bevern SG Bodenwerder SG Boffzen SG Eschershausen SG Polle SG Städtoldendorf GG Boffzen, Eimen, Eschershausen, Grünenplan, Holzminden, Marxhausen, Wenzen</p>	66 017
Celle		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Bergen Stadt Celle (excl.: Klein-Hehlen-West, Boye, Scheuen, Bostel, Alvern, Lachtehausen, Osterloh)</p> <p>EG Faßberg EG Hambühren EG Hermannsburg EG Unterlüß EG Wietze EG Winsen SG Eschede SG Flotwedel (excl.: Bröckel, Langlingen Ortsteile Wiedenrode, Nienhof, Hohnebostel)</p> <p>SG Lachendorf SG Wathlingen</p>	171 036
Cuxhaven		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Cuxhaven (alleen: Duhnen, Sahlenburg, Grodén, Altenbruch, Lüdingworth, Franzenburg, Gudendorf, Mitte (districten 18, 19, 23, 25, 31-36), Döse (districten 4, 6))</p>	83 302

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Cuxhaven (vervolg)		Stadt Langen (alleen: Langen, Debstedt, Imsum) EG Loxstedt (alleen de Ortsteile: Lanhausen, Fleeste, Stotel) EG Nordholz SG Am Dobrock (alleen: Neuhaus, Wingst, Belum, Geversdorf) SG Bederkesa (alleen: Bad Bederkesa, Flögeln, Drangstedt) SG Hadeln (alleen Otterndorf) SG Hemmoor (alleen Stadt Hemmoor) SG Land Wursten (alleen: Dorum, Wremen, Misselwarden, Paddingbüttel)	
Lüneburg, Landkreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Stadt Bleckede EG Amt Neuhaus SG Dahlenburg	21 454
Uelzen		<i>de volgende gemeenten:</i> EG Bienenbüttel Stadt Uelzen (excl. districten 3, 4, 12, 14, 15, 17, 19, 28-30, 35-39) SG Bevensen SG Bodenteich SG Altes Amt Ebstorf SG Rosche SG Suderburg SG Wrestedt	82 287
Delmenhorst, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Iprump/Stickgras Stickgras/Annenriede Hasport/Annenheide	20 583
Oldenburg (Old.), Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> Innenstadt (1d, 1e, 116, 211, 412) Bahnhof (311, 341, 351, 352) Hafen (441, 442) Blankenburg (343, 811, 812) Tweelbäke (821, 923, 962, 9c) Kreyenbrück (125, 192, 516, 913, 915, 917) Wechloy (5c, 624) Dietrichsfeld (641, 642, 634, 651, 672) Etzhorn (681, 711, 713, 7b) Ohmstede (332, 732, 734, 735, 7c)	26 784

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Wilhelmshaven, Kreisfreie Stadt	<p><i>de volgende Ortsteile:</i></p> <p>Voslapp, Fedderwarder Groden, Coldewei, Maadebogen, Europaviertel, Siebethsburg, Villenviertel</p>		61 318
Aurich	<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Aurich (alleen Kernstadt Aurich) Stadt Norden (alleen Kernstadt Norden excl. de districten 1 en 21)</p>		160 440
Cloppenburg		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>EG Barßel (alleen de volgende Ortsteile: Barßel-Ost, Barßeler Moor, Harkebrügge, Loher Ostmark/Lohe, Elisabethfehn, Neuland)</p> <p>EG Bösel (alleen de volgende Ortsteile: Bösel, Petersdorf, Osterloh, Edewechterdamm, Westerloh, Glaßdorf)</p> <p>Stadt Cloppenburg (alleen de volgende Ortsteile: Emsteker Feld/Lankum, Staatsforsten, Stapelfeld, Cloppenburg-West, Bühren, Ambühren/Schmertheim, Bethen)</p> <p>Stadt Friesoythe (alleen de volgende Ortsteile: Mittelsten Thüle/Thülsfelde, Edewechterdamm, Augustendorf, Markhausen, Gehlenberg, Friesoythe-Schlingshöhe, Ellerbrock, Kampe/Kamperfehn, Altenoythe, Schwaneburg/Schwaneburger Moor, Neuscharrel)</p>	49 852

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Cloppenburg (vervolg)		<p>EG Molbergen (alleen de volgende Ortsteile: Dwergte, Stedingsmühlen, Neumühlen/Resthausen, Stalförden, Molbergen-Ost, Peheim)</p> <p>EG Saterland (alleen de volgende Ortsteile: Ramsloh, Ramsloh-Ost, Hüllen I en II, Sedelsberg, Bollingen, Scharrel, Strücklingen, Sedelsberger Kolonie, Elisabethfehn-Süd, Utende, Hollen/Hollenermoor)</p>	
Emsland		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Haren (Ems) (alleen de volgende Ortsteile: Haren, Rütenbrook, Altenberge, Emmeln)</p> <p>Stadt Meppen (alleen de volgende Ortsteile: Hüntel, Holthausen, Versen)</p> <p>Stadt Papenburg (alleen de volgende Ortsteile: Aschendorf, Herbrum, Tunxdorf, Nenndorf, Bokel)</p> <p>EG Rhede</p> <p>EG Twist (alleen de volgende Ortsteile: Twist, Bült, Rühlerfeld)</p> <p>SG Dörpen (alleen de volgende gemeenten: Dörpen, Kluse, Lehe, Neubörger, Neulehe, Wippingen)</p>	74 629

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Emsland (vervolg)		SG Lathen (alleen de volgende gemeenten: Fresenburg, Lathen, Niederlangen, Oberlangen, Renkenberge) SG Nordhümmling (alleen de gemeenten Bockhorst, Esterwegen) SG Sögel (alleen de gemeenten Sögel excl. Ortsteil Elsten) SG Werlte (alleen de gemeenten Werlte excl. Ortsteile Wehm, Wieste, Bockholte)	
Friesland		<i>de gehele regio</i>	99 419
Leer		<i>de gehele regio</i>	157 051
Wesermarsch		<i>de volgende gemeenten:</i> EG Berne Stadt Brake (alleen de Ortsteile: Brake-Hafen, Brake-West, Brake-Süd, Brake-Nord, Golzwarden, Hammelwarder Außendeich, Braker Weserdeich) EG Butjadingen Stadt Elsfleth EG Jade EG Lemwerder Stadt Nordenham (alleen de Ortsteile: Abbehausen, Einswarden, Esensham, Friedrich-August-Hütte, Schweewarden, Nordenham Zentrum, Ellwürden Zentrum) EG Ovelgönne EG Stadland	68 011
Wittmund		<i>de gehele regio</i>	56 057

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Wesel		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Dinslaken (excl.: Eppinghoven Bruch/Feldmark Oberlohberg Grafschaft)</p> <p>Stadt Hünxe</p> <p>Stadt Kamp-Lintfort (excl.: Niersenbruch Saalhoff)</p> <p>Stadt Moers (excl.: Asberg Schwafheim Kapellen-Mitt. Achterathsfeld Holderberg Vennikel Moers-Mitte-Süd Scherpenberg)</p> <p>Stadt Neukirchen-Vluyn</p> <p>Stadt Rheinberg</p> <p>Stadt Voerde (excl.: Götterswickerhamm Mehrum Ork Voerde-Süd Spellen)</p>	248 459
Heinsberg		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Geilenkirchen</p> <p>Stadt Hückelhoven</p> <p>Stadt Übach-Palenberg</p> <p>Stadt Wassenberg</p> <p>Stadt Wegberg (alleen Wildenrath)</p>	105 861
Warendorf		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Ahlen</p>	55 723
Hamm, Kreisfreie Stadt		<p><i>de volgende stadsdelen:</i></p> <p>Mitte</p> <p>Uentrop (excl. Blöcke 212-219, 221-228)</p> <p>Rhynern (excl. Blöcke 313, 314, 322-329, 332-335, 337, 338)</p> <p>Pelkum (excl.: Blöcke 421-423, 427, 431-437)</p> <p>Herringen</p> <p>Bockum-Hövel (excl. Blöcke 611, 614, 615, 621-624, 644-647, 651-656, 661-666)</p> <p>Heessen (excl. Blöcke 731, 733-737, 738, 742-746)</p>	112 064

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Unna		<i>de volgende gemeenten:</i> Stadt Bergkamen Stadt Bönen Stadt Kamen Stadt Lünen Stadt Selm (alleen Selm-Mitte (districten 70, 80, 90, 100, 110, 120, 130) en Bork-Cappenberg) Stadt Werne (alleen districten: 30, 40, 50, 60, 70, 110, 160)	240 755
Zweibrücken, Kreisfreie Stadt		<i>de gehele regio</i>	35 885
Donnersbergkreis		<i>de volgende gemeenten:</i> Eisenberg Kerzenheim VG Winnweiler	25 250
Kaiserslautern, Landkreis		<i>de volgende gemeenten:</i> VG Bruchmühlbach-Miesau VG Enkenbach-Alsenborn Fischbach VG Landstuhl VG Otterbach VG Otterberg VG Ramstein-Miesenbach VG Weilerbach	92 533
Kusel		<i>de volgende gemeenten:</i> Föckelberg Neunkirchen am Potzberg Oberstausenbach Rammelsbach Rutsweiler am Glan Glan-Münchweiler Matzenbach Rehweiler Haschbach am Remigiusberg Theisbergstegen	7 237
Südwestpfalz		<i>de gehele regio</i>	105 843

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Neunkirchen		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt Neunkirchen (de volgende stadsdelen: Innenstadt Wellesweiler Heinitz Sinnerthal Wiebelskirchen)</p> <p>Stadt Ottweiler (Stadtteil Ottweiler)</p> <p>Gemeinde Merchweiler</p> <p>Gemeinde Spiesen-Elversberg</p> <p>Gemeinde Illingen (de Ortsteile: Uchtelfangen Illingen)</p> <p>Gemeinde Schiffweiler (de Ortsteile: Heiligenwald Landsweiler)</p>	97 844
Saarlouis		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Gemeinde Überherrn</p> <p>Gemeinde Bous</p> <p>Gemeinde Ensdorf</p> <p>Gemeinde Schwalbach</p> <p>Stadt Saarlouis (de volgende stadsdelen: Roden Lisdorf Neuforweiler)</p> <p>Gemeinde Saarwellingen</p> <p>Stadt Dillingen (de volgende stadsdelen: Pachten Pachtener Heide (Dill. Nord) Innenstadt Überm Berg)</p> <p>Gemeinde Rehlingen-Siersburg (de volgende Ortsteile: Rehlingen Siersburg)</p> <p>Gemeinde Wadgassen (Ortsteil Hostenbach)</p>	104 408
Saarpfalz-Kreis		<p><i>de volgende gemeenten:</i></p> <p>Stadt St. Ingbert (de volgende stadsdelen: St. Ingbert-Mitte Rohrbach)</p> <p>Gemeinde Kirkel (de volgende Ortsteile: Kirkel-Neuhäusel Limbach)</p> <p>Stadt Bexbach (de volgende stadsdelen: Bexbach Oberbexbach Niederbexbach)</p>	55 625

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Sankt Wendel		<i>de volgende gemeente:</i> Stadt St. Wendel (de volgende stadsdelen: St. Wendel Bliesen Winterbach Niederlinxweiler Oberlinxweiler)	19 239
Flensburg, Kreisfreie Stadt		<i>de volgende stadsdelen:</i> St. Nikolai — 011 St. Marien — 012 Nordertor — 013 Museum — 014 Duburg — 021 Nord — 022 Kreuz — 031 Galwik — 032 Ostseebad — 034 Katharinenhof — 035 Norderallee — 045 Kaserne — 046 Bellevue — 047 Hospital — 048 Diako — 049 Friedenshügel — 053 Wilhelmental — 054 Gewerbe West — 056 Reepschlägerbahn — 058 Schützenkuhle — 059 Sophienhof — 061 Schäferhaus — 062 Martinsberg — 071 Rude — 072 Peelwatt — 073 Achter de Möhl — 081 Sünderup — 083 Löwenberg — 084 St. Johannis — 091 St. Jürgen — 092 Bremerplatz — 095 Lautrupstal — 096 Blasberg — 101 Friholt II — 104 Nordstraße — 105 Stützpunkt — 111 Friholt I — 116 Fahrensodde — 117 Tarp-Südwest — 132	36 867

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Dithmarschen		<i>de gehele regio</i>	135 773
Ostholstein		<i>de volgende gemeenten:</i> Burg a. F., Stadt Westfehmar Landkirchen a. Fehmarn Bannedorf a. Fehmarn Grömitz Grube Riepsdorf Dahme Kellenhusen (Ostsee) Heiligenhafen, Stadt Großenbrode Lensahn Harmsdorf Damlos Kabelhorst Beschendorf Manhagen Neustadt i. H., Stadt Schashagen Altenkrempe Sierksdorf Oldenburg i. H., Stadt Göhl Heringsdorf Neukirchen Gremersdorf Wangels Ratekau Schönwalde am Bungsberg Kasseedorf Timmendorfer Strand Scharbeutz Süsel	123 850
Pinneberg		<i>de volgende gemeente:</i> Helgoland	1 624
Plön		<i>de volgende gemeenten:</i> Lütjenburg, Stadt Klamp Blekendorf Helmstorf Panker Tröndel	20 181

NUTS III-regio	In aanmerking komende zones		Binnen de in aanmerking komende zones wonende bevolking van de NUTS III-regio (aantal inwoners)
	NUTS III-regio met uitzondering van	Alleen de volgende zones van de NUTS III-regio's	
Plön (vervolg)		Giekau Dannau Högsdorf Kletkamp Hohwacht (Ostsee) Behrendorf (Ostsee) Selent Martensrade Mucheln Lammershagen Fargau-Pratjau Hohenfelde Kirchnüchel Köhn Schwartbuck	
Rendsburg- Eckernförde		<i>de volgende gemeenten:</i> Hanerau-Hademarschen Bendorf Bornholt Beldorf Steenfeld Oldenbüttel Tackesdorf Haale Lütjenwestedt Seefeld Gokels Thaden Hohn Königshügel Christiansholm Friedrichsholm Friedrichsgraben Sophienhamm Bargstall Elsdorf-Westermühlen Hamdorf Prinzenmoor Breiholz Lohe-Föhrden	15 946
Schleswig-Flensburg		<i>de gehele regio</i>	192 895
Steinburg		<i>de gemeente:</i> Büttel	45